

EESTI KIRJANDUS

1932 № 5

SISU:

J. ROOS: Noorsoo-kirjandus 1931. a.

P. ARISTE: Juut eesti rahvausus.

A. PALM: Kuukirja „Eesti Kirjanduse“ asutamine
ja algaastad.

~~B. LINDE: H. G. Wells — Suur maailmasõda.~~

J. SILVET: Joseph Conrad — Lord Jim.

H. PAUKSON: Friedrich Nietzsche — Nõnda kõne-
les Zarathustra.

P. HAMBURG: Agnes Taar — Kõrgemäe noored.

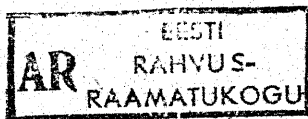
R. REIMAN: Karl Mikhla — Lühike eesti kirjanduse üle-
vaade keskkoolidele.

A. PALM: Teuvo Pakkala — Lapsed.

A. VAIGLA: Rud. Alas — Kuhu nüüd?

TH. USSISOO: Aleksander Rimmel — Otstarbekohane
ja ilus kodu.

Eesti raamatute üldnimestik 1929. a. alates, 32. poogen.

EESTI KIRJANDUSE SELTSI
VÄLJAANNE

KUUKIRI

EESTI KIRJANDUS

1932 ASUTATUD 1906. XXVI

Ilmub iga kuu lõpul, piltidega.

Tegev ja vastutav toimetaja J. V. VESKI.

Aadress: Vabriku 5, Tartus, tel. 2-81.

Toimetus: P. ARISTE (folkloor), H. KRUIUS (ajalugu),
A. SAARESTE (keel), FR. TUGLAS (kirjandus).

Käsitirjate tagasisaamiseks lisatagu postmargid ligi. Avaldatud käsikirjad hoitakse alal ainult sellekohasel soovil. Toimetus jätab enesele õiguse avaldada käsikirju lühendatud kujul.

Talitus: Eesti Kirjanduse Seltsi büroos, Lai 35, Tartus, telefon 6-01, avatud äripäevil kella 9—15.

Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2 kr. 50 s., veerandaastas 1 kr. 25 s., üksiknumber 50 senti.

Tellimisi võtavad vastu talitus, kõik postiasutised, raamatukauplused ja Eesti Kirjanduse Seltsi usaldusmehed.

Postil kaotsiläänud numbrid saadetakse hinnata uuesti ainult siis, kui sellest teatatud talitusele hiljemalt kuu aega pärast numbriga korrapäraselt ilmumise aega.

Üksiknumbrid on müügil järgmistes raamatukauplustes:

- Tartus: Eesti Kirjanduse Seltsi Büroo, Lai 35, tel. 6-01.
Akadeemiline Kooperatiiv, Jaani 7, tel. 63.
„Noor-Eesti“ k/ü., Rüütli 4, tel. 2-66.
K/ü. „Postimees“, Suurturg 16, tel. 2-50.
A. Tasso, Promenaadi 16, tel. 5-70.
J. Krüger, Rüütli 11, tel. 7-60.
- Tallinnas: Tallinna Eesti Kirjastusühisus, Pikk 2, tel. (20)4-94.
„SuurKarja 23, t. (2)15-13.
K/ü. „Rahvaulikool“, Jaani 6, tel. (20)6-66.
Harju 48, tel. (2)24-49.
A. Keisermann, Kinga 5, tel. (2)14-51.
- Viljandis: „Õpistu“, Lossi 24, tel. 74.
- Rakveres: Joh. Triefeldt, Pikk 17.
Ühiskaubamaja Leo Erna, Tallinna ja Laada tänava nurgal nr. 24, tel. 2-76.

Kuulutused teksti järel: lehekülge 30 kr., pool lehekülge 15 kr., veerand lehekülge 8 kr.

Varemad aastakäigud. Aastakäigud I—XII (1906—1917) on müügil otsas. Saada on aastakäike XIII—XVIII (1918/19—1924) hinnaga à 3 kr. 60 s., XIX—XXIII (1925—1929) hinnaga à 5 kr. ja XXIV—XXV (1930—1931) hinnaga 6 kr., nahkköites 2 kr. kallim.

Mõningaid üksiknumbreid on saada alates 1907. aastast hinnaga 50 senti number.

Tellige raamatuid Eesti Kirjanduse Seltsilt! Saatke oma aadress nimestikkude ja tutvustajate saamiseks. Raamatukogude varustamine kõigi raamatutega. Raamatute köitmine. Nõudke tingimusi!

Eesti Kirjanduse Seltsi Büroo, Lai 35, Tartus, telef. 6-01.

EESTI KIRJANDUS

EESTI KIRJANDUSE SELTSI KUUKIRI

TARTUS

MAI 1932

NR. 5

Noorsoo-kirjandus 1931. a.

Iga kirjandus ei ole noorsoo-kirjandus ega noorsoole. Viimane on kirjandus omaette, on eriharju üldisest kirjandusest. Noorsoo-kirjandusel on oma aine, oma sisu, oma vorm, oma keel ja oma stiil, on oma maailm. Temal on oma lugejaskond, kes esitab talle erinõuded. Ent kaugemas perspektiivis on noorsoo-kirjandus ikkagi kirjandus, mis peab alistuma neile seadusile, mis on maksmas üldiseski kirjanduses. See tohiks olla selge.

Kirjandust nimetatakse sõnakunstiks. See pole päris õige. Õigemini peaks nimetama kirjandust eluteaduseks. See nimetus on sisuliselt õigustatud. Eluteadust serveeritakse meile kirjanduses, elu ennast, elu sellisena, kui see on, kuid kirjaniku pilgu läbi nähtuna. Elu teenida on kirjanduse tõeline ülesanne. Elu peab sellesse sisse murdma, ja kui ta ei murra, siis jääb kirjandus verevaeseks, muutub tõesti ainult sõnakunstiks, kunstiks vaid kunsti pärast. Sellist kirjandust pole aga tarvis, või kui on, siis ainult üksikuile kaunishingedele ja eluvõõraile olendeile või neile, kes kardavad elu. Sellised isikud aga kuuluvad juba luksustluse- ja parasiitluse-maailma.

Kui on postulaat õige, et kirjandus peab serveerima elu sellisena, kui ta on, siis maksab see nõue teataval määral ka noorsoo-kirjanduse kohta, kuid ometi mitte täiesti. Mitte elu kõigis ta avaldusis ei pea noorsoole ta kirjanduses serveeritama, vaid peamiselt elu ilusamaid ja õilsamaid avaldusi. Muidugi ei pea seejuures elu idealiseeritama, s. t. võltsilt kujutatama. Valega on alati kardetav opereerida ja mängida, olgu see elus või kirjanduses.

Ometi kalduks noorsoo-kirjandus elust kaugele, kui seal elu pahelist palet sugugi ei kujutataks. Ka seda on tarvis kujutada, kuid noorsoo kohaselt. Sest head mõistetakse vaid siis, kui teatakse, mis on paha, ja ilusat siis, kui teatakse, mis on inetu.

See on küsimuse üks pool, s. t. m i d a peab sisaldama noorsoo-kirjandus. Kuid küsimusel on veel teine pool, s. o. k u i d a s peab olema kirjutatud noorsoo-teos. Millises ulatuses peab see olema kunstiteos, esteetiline saavutus? Esteetilise momendi

rõhutamises noorsoo-kirjanduses ei peaks mindama liialdusse. Kahtlemata jääb püsima nõue, et noorsoo-kirjandusel oleksid ka esteetilised väärtused, et noorsoo-teos olgu ka kunstiteos, kuid see nõue ei pea olema siin a ja o. Esteetiline kasvatus on ikka üks osa noorsoo üldisest kasvatuses. Seda ärgu unustatagu. Kui anduda vaid kunstilisele eluideaalile, siis võib tõelises elus kindla pinna jalge alt kaotada ja õhku rippuma jääda. Kaunihingelisus võib saada hädaohtlikuks nähtuseks elu kujundamisel; seepärast ei tohiks tänapäeva noorsoo eluideaaliks olla ühekülgne esteetilise naudingu viljamine. Kirjandus peab äratama noorsoos kõiki temas peituvaid loovaid võimeid, mitte ainult esteetilisi, vaid ka eetilisi, usulisi, intellektuaalseid jne. Ühekülgset väljaarenenud isik ei ole kooskõlaline ega tervikuline indiviid ega kõlba tänapäeva inim-ühiskonna kasulikkude liikmete hulka.

Noorsoo-kirjandus olgu seega siis noorsoo igakülgne kasvataja, õpetaja ning arendaja, mitte üksi elu ilustaja. See nõue on noorsoo-kirjandusele veel seda enam vajalik, et noorsoo kirjanduslik kasvatus ei ole mitte mõni kitsas ja kõrvalise tähtsusega probleem, vaid see on kogu meie üldise rahvahariduse arendamise ja süvendamise tähtsamad ja olulisemad küsimusi.

Jälgides tänapäeva elutempot, inimeste huvitegureid ja huvialasid kerkib tahes või tahtmata küsimus, kas omab kirjandus praegusel ajal noorsoo elus ja arengus sellist tähtsust kui vahest varemini? Kas on kirjandus üldse veel mingiks võimsaks teguriks noorsoo kasvatamises? Kas ei ole aeg ja elu koguni uued ja hoopis mõjuvamad tegurid esile mananud? Võib-olla on siin juba uued peremehed peasuunjad, kuna kirjandus on veel ainult sulase osas? Eks ole kino ja raadio kirjanduse kõrvale surunud ja tema tähtsuse ning mõju hoopis varjanud. Eks ole need kui kaks äärmist erakonda, kelle käes võim, kuna kirjandusel kui keskerakonnal enam palju pole kaasa rääkida. Nii see on, vähemalt esimesel vaatlemisel näib see nii olevat. Kuid ega siis maksa seisukorda kohe nii pessimistlikult hinnata. Esiteks ei ole kino ega raadio sugugi nii halvad uustulnukad, kui nad esimesel pilgul paistavad olevat, vähemalt ei tarvitse nad seda olla, ja teiseks on kirjanduse varjujäämine ainult näiline. Kirjandus on sedavõrt vana, kindlaskujunenud ja asendamatu kultuuritegur, et seda ei ole suutnud ega suuda ka tulevikus ükski leiutis ega tehnikasaavutis kõrvale tõrjuda ega väärata. Pole kartustki. Oieti ei olegi kino ega raadio kirjandusele mingid vaenlased ega vastased ning seega ka siis mitte kardetavad. Just ümberpöörduvalt, nad on pigemini kirjanduse abitegurid, abinõud kirjanduse propageerimiseks ja levitamiseks, kui neid otstarbekohaselt ja vastavalt kirjanduse ja kultuuri teenistusse rakendatakse.

Kirjandus on ja jääb elu seletajaks, on ukse avaja elu keerulisse labürinti, on teejuhataja elu olemussisu, elu sügavama mõtte juurde ja jääb selleks. Seesama maksab veel rohkem

noorsoo-kirjanduse kohta. Viimane on võimas juht ja tegur noore, kasvava indiviidi elus. Kasvataja vastutusrikas ülesanne on aga jälgida, et tema kasvandikkude lektüür oleks tõesti väärtuslik ning vääriline ja noortele vastav.

Nüüd tekib iseenesest küsimus: milline peaks olema hea noorsoo-teos, millised oleksid selle tunnused? Ega sellele küsimusele polegi nii kerge ega lihtne rahuldavalt vastata. Üldiselt võiks aga ometi ütelda, et see teos peaks olema eeskätt selline, mis last kõige pealt huvitaks, mida laps mõistaks, mis last köidaks, mille sisuolemus saaks lapsele haaravaks elamuseks, ühe sõnaga, teose sisu, s. t. elu peaks vastama lapse elule; veel enam, mitte üksi vastama, vaid ka lapse elu õilistama, tiivistama ning arendama.

Lapse elus on tegevus esikohal ja tegevust otsib ta kõige pealt ka loetavast teosest. Temal on teose kehand, s. t. tegevus ja faabula esikohal. Põnev, kiiresti arenev ja haarav tegevus paelub noort lugejat. Laps saab sellest tugevaid elamusimpulsse. Kuid iga tegevus ei tee raamatut lapsele veel sobivaks teoseks; see tegevus olgu lapsepärane, lapse enese tegevusele vastav, lapsele vähemalt mõistetav. Seda tõsiasja ei tohi üle- ega alahinnata. Kes noorsoole kirjutab, peab olema ise hingeliselt noor, peab tundma noorte elu ja hingeelu, peab omama lastepärast mentaalsust. See nõuab andi ja kohanemisoskust. Ainult tõsised luuletajad ja hingetundjad võivad lastele ja noortele häid teoseid kirjutada.

Kuid põnev ja kiiresti arenev tegevus on hea noorsoo-raamatu ainult üks külg. Sellest üksi on vähe. Hea noorsoo-raamat vajab veel teisigi väärtusi. Tähtsad on ka sisundi ja kujundi elemendid. Prof. Dost seab noorsoo-teosele järgmised vajalised nõuded üles: esiteks, head noorsoo-teost kehastagu kiiresti arenev sündmustik ja põnevalt lavastatud tegevus; teiseks, seda sisustagu jõuline ja elav, luuletaja hinge sügavusest spontaanselt esiletungiv ja lugejat haarav fantaasia ning teda liigutavalt häälestav meeoleu; kolmandaks, seda kujundagu kunstipärane, kuid lapse maitsele ja arengule vastav lihtne ning selge sõnastus ja kerge keel.

Edasi toonitagu, et heas noorsoo-teoses ei tohiks mingisugused tendentsid eriti esile tungida, olgu need siis kas esteetilised, eetilised, usulised või patriootilised. Elu ja elusisu ei tohi võltsida, sest häda siis, kui pärast, lapse suureks saades, selgub, et elu on teissugune ja et elus on teisiti, kui raamatus kujutatud. Siis tuleb valu pettumus ja kibestumine. Ei pea noorsoole määratud teoses liiga palju toonitatama headuse võitu ja kurjuse kaotust,— see pole tõsi. „Igavesti loov Jumal pole mitte alati hea ja armas; muidu poleks ju olemise ja elu traagika ja elavate olendite valu ning kannatus mõistetavad,“ ütleb seesama Dost. Seepärast hoitagu noorsugu idealiseeriva, moraliseeriva ja vagatseva sisuga raamatute eest, sest need on valelised. Näiteks toodagu kas või

Jenoveevad ja Hirlandad. Kes ei suhtuks neisse teoseisse üleoleva muigega! Miks? Seepärast, et sealne elu on võlts, samuti sealne usk ja moraal.

Usk, moraal ja isamaa on väärtused, mille liigne toonitamine ja rõhutamine on kahjulik, on kahjulik noorele lugejale kui ka usule, moraalile ja isamaale. See põhjustab lõpuks silmakirjatsemist, sisemist tühjust ja äritsemist nende kõrgete väärtustega. Pole midagi pahemat kui vale-arusaamine isamaast, moraalist ja usust. Seepärast olgu noorsoo lektüür vaba isamaa, usu ja moraalitühjast sõnakõlinast, et noortes viljuksid tõsine religioon, moraal ja suhtumine isamaasse. Nende kõrgete elamustega ja aadetega ei tohi edvistada; see tooks aina kahju.

Kui vaadelda, arvestades neid üldisi seisukohti, meie noorsoo-kirjandust, siis pole põhjust rõõmustumiseks. Esiteks on meil üldse vähe noorsoo-kirjandust, ja teiseks, seegi, mis meil on, ei ole kuigi kõrge kvaliteediga, välja arvatud üksikud üsna head teosed. Päris kurb on olnud meie noorte elu ja saatus kuni viimase ajani. Nad on vähe saanud rõõmu tunda heast lektüürist. Meie teame seda kõige paremini igaüks enese juures. Paljudele on olnud testament, lauluraamat ja kalender ainukeseks lektüüriks.

Iseseisvuse-aeg on toonud kahtlemata pöördetõusu mõttes meie vaimsesse kultuuri. Seda ei saa salata. Seda tähistab ilmselt niihästi algupärase kui tõkelise ilukirjanduse kvantumi mitmekordistumine võrreldes emmesõjaaegse kvantumiga. Sama tõus on ilmne ka teadusliku kirjanduse loomingus. See on iseenesest rõõmustav nähtus. Kuid asjal on ka teine külg. Eksitakse, kui arvatakse, et kogu see kirjandusetoodang on saanud ka meie rahva laiemate hulkade kultuuriliseks pärandiks. Ei, rahvale on see liiga kõrge ja kauge. Enam jagu meie ilukirjanduslikust ja teaduslikust loomingust on ligipääsetav ainult üksikuile. Rahva laiemad hulgad ei suuda seda seedida, neil on õieti kirjanduse ja lektüüri põud. Seepärast on väga vajalik, et kõrge kirjanduse ja teaduse kõrval produtseeritaks kirjandust ja teadust ka rahvale. Ei ole kellegi uudis, kui söödis on praegugi meie rahvakirjanduse ja populaarteadusliku kirjanduse põld.

Kuid küllalt, see küsimus ei kuulu otseteed siia; praegu on küsimuses noorsoo lektüür, olgugi et need kaks on mõlemad kõige ligemas seoses teineteisega.

Oli juba mainitud, et meil on viljatud nii vähe noorsoo lektüüri, eriti mis puutub algupärasesse. Head noorsoo-teosed võime sõrmedel üles lugeda. Nende loojad on O. Luts, J. Lattik, J. Parijõgi, viimasel ajal ka J. Jaik — ja see on kõik. Kodud haigutavad noorsoo-raamatute tühjusest, samuti koolide raamatukogud, kuna noored peavad lugema raamatuid, mis ei ole mitte nende jaoks.

Millised puudused on sellelgi noorsoo lektüüriil, mis meil on?

See ei ole enamikult lapsepärane, on igav, on kuiv, moraliseeriv ja võlts. Palju on eestlastel muinasjutte, aga häid muinasjuttude kogusid noorsoole ei ole.

Tõlgitud noorsookirjandusega ei olnud lugu parem. Kuid tõlkekirjandus, olgu ta nii hea kui ta on, ei asenda iialgi täielikult algupärast kirjandust. Oma kirjandus on ikka oma koduleib, tõlkekirjandus võõras leib, tihti armuleib. Noh, aga ta on siiski leib ja parem kui mitte miski.

Samasugune pöud, kui meil valitseb hea noorsoo-ilukirjanduse alal, valitseb noorsoole määratud populaarteadusliku kirjanduse alal. Seda pole peaaegu olemas.

Mis on põhjuseks, et meil pole head noorsoo lektüüri? Meil pole noorsoo-kirjanikke. Või kes on, need ei oska või ei taha noortepäraselt lihtsalt ja kergelt kirjutada. Meil on selline ülikultuurne arvamine valitsevaks pääsenud, et kõik, mis räägitakse ja kirjutatakse, peab hirmus tark ja keeruline olema, et teistel raske oleks aru saada, tahetakse väga tark näida. See on saksa tööbi. Ka siin oleme veel saksa orjuses, nagu mitmes muuski asjas. Kas ei oleks eeskujuks parem mõni teine mentaliteet, näiteks prantsuse oma.

Kuid miks pessimistitseda! Kui senini pole seisukord olnud rahuldav, ega sellepärast see tulevikus tarvitse nii jääda. Läänud aasta ongi toonud teatava pöörde noorsoo-kirjanduse viljamisse, nii et on saanud võimalikuks ülevaate andmine sellest kirjandusest. Ja nagu näib, töötab käesolev aasta veel rõhkem noorsoo-kirjanduse-aastaks saada. Kõik meie paremad ning suuremad kirjastused — Eesti Kirjanduse Selts, kirjastus-osaühisus „Loodus“ ja Noor-Eesti — on korraga hakanud viljama noorsoo lektüüri ja rahvakirjandust ning seda isegi üksteise võidu.

Aruandeaastal on ilmunud üle 30 noorsoo-raamatu. See on juba päris tähelepanndav arv. Kuigi pooled neist raamatuid ei tule oma väärtuselt tõsiselt arvesse, jääb siiski enam kui 15 raamatut järele, mis on teretulnud lektüür meie noorsoole ja mis kuidagi vastab neile nõudeile, mis hea noorsoo-raamatu kohta üles seadsime. Kahjuks on läinud aasta toodangus väga vähe algupäraseid teoseid, — kõigest 3—4, ja needki ei ole kuigi suure väärtusega, kuid olgu tervitatud needki; lähem tulevik toodab vahest paremaid, sest mitmed tuntud kirjanikud, nagu A. H. Tammsaare, O. Luts ja J. Parijõgi vanematest ning R. Janno ning J. Jaik noorematest on andunud noorsoo-kirjanduse tootmisele. Mõned teosed on juba ilmunudki, kuid need kuuluvad loomulikult tuleva aasta aruandesse.

Tähelepanndavamad läinud aasta algupärased noorsoo-kirjanduse teosed on ilmunud R. Jannolt ja J. Jaigilt. R. Jannolt ilmus läinud aastal jutustis „Kuningas Toom“ Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel. Sellel teosel on mõnedki head omadused, mis eeskujulikul noorsoo-raamatul peavad olema. R. Janno

oskab noortele noortepäraselt jutustada ning kirjutada. Ta teeb seda kergelt, ladusalt ja seiklussisuliselt, hingestades oma jutustist romantilise põhitooniga ja idealistliku eluvaatega. Tegevus algab kodumaal Kihnu saarel ja kandub siis mingile muinasjutulisele õnnemaale, sümboolsele Taoma saarele, kus on nii palju segamatut elurõõmu ja hääbumatut ilu. Seda romantilist saart on kirjanik osanud kuidagi tõelusega siduda, nii et lugejas tekib tunne, nagu kaoks piir tõelise elu ja muinasjutu vahel. Jutustis algabki väga reaalse sündmusega, nagu on seda koolipoiste lummesõda, ja lõpeb samade koolipoiste reaalsete tulevikukavatsustega, kuna vahepeal vana merimees kuningas Toom jutustab pois-tele kõitvat elu muistendit.

Jutu sündmustik on põnev ja kiiresti arenev ning sellesse on põimitud palju huvitavaid motive: tütarlapse salapärane röövimine, salapärane laev, tormine, mässav meri, laeva hukkumine, õnnelik pääsemine, idülliline saar, kojuigatsus ja õnnelik koju saabumine. Selline motiivide kokkukuhjumine ei tarvitse iseene-est olla puuduseks, kui kõik üksikud elemendid on kokku sulatatud ühiseks tervikuks. Siin aga ei ole seda sündinud ja see on teosele kahtlemata miinuseks. Jääb kuidagi katkendlikkuse ja visandlikkuse mulje. Töö on nagu suurest laastust lõõdud, peen väljatöötus aga puudub. Kogu jutus, eriti lõpu poole, tundub ruttamise ja pinnalisuse jälgi. Seetõttu osutub ka sõnastus kohati hõredapoolseks ning ilmetuks. Igatahes suuremate kunstinõuetega sellele teosele ligineda ei saa.

J. Jaigilt ilmus läinud aastal jutukogu „Kaarnakivi“. Need jutud ei ole õieti päris muistendid ega tõsielu kujutised, vaid midagi vahepealset. Enamiku juttude sideaineks on ime-geev kaarnakivi.

J. Jaigi maailma- ja ellusuhtumine on teine kui R. Janno oma. J. Jaik viib lugeja salapärasesse ja süngesse vaimude ja tontide maailma. See maailm on kuidagi kauge, kuid ühtlasi ka ligidane. Mis seda eriti ligidaseks teeb, on see, et kirjanik oskab kõiki neid tonte ja vaimu loodusega kokku sulatada ja loomulikkudeks olenditeks teha. Meie kodumaa looduse ja elu kujutamises ja hingestamises on J. Jaik osav ja õige noodi tabanud. Tema eluvaade ja maailmasuhtumine on realistlik. Ta käsitleb elu ja tegelasi realistlikult, neid idealiseerimata.

J. Jaigi teose peamised puudused peituvad samuti kompositsioonis ja sõnastuses nagu R. Jannogi jutustisel. Jääb poolikuse ja visandlikkuse mulje. Eriti viimistlemata ja konarlik on sõnastus. Segavad ka labased väljendised ja maitsetult valitud nimed. Paremad jutud kogus on raamatu nimijutt „Kaarnakivi“ ja „Veskipoiss Pontsius ja setu Hundu“.

Juba neli aastat on ilmunud Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel ahmanahh „Noorusmaa“. See on sümpaatne ja noorte poolt head vastuvõttu leidnud koguteos. Siin tuleb küsimusse mui-

dugi ainult „Noorusmaa IV“. Selles on 8 lugu, 3 laulu ja 5 vestet noortelt enestelt. Enamikult on kõik palad algupärased, ainult paar tõlget leidub nende seas. Paremad ja huvitavamad algupärase juttude seas on J. Jaigi „Kiigapuu ja Hundipukk“ ning A. Mälgi „Lennu lõpp“. Esimeses jutustatakse rehepapist ja paharetist õige põnevalt ja haaravalt, teises — kahest julgest poisist, kes tahavad laevaga minna laia maailma seiklema, mil-line ettevõtte lõpeb aga traagiliselt, sest mõlemad saavad laeval õnnetu surma.

Hoolimata mõningaist keelelisist eksimustist ja kompositsioonilisest lodevusest ning stiililisest konarlusest võib seda koguteost siiski noortele soovitada.

Algupärane teos tahab olla ka kellegi nimetu autori pikem jõulujutt „M e t s a v a n a k e“. Kuid vaevalt on see lugu algupärane. Juba algus annab välja, et siin on tegemist võõra varaga. Tegevus sünnib Ameerikas ja tegelasteks on inglased, sakslased ja teised muulased. See jutt on üldiselt ebakirjanduslik, on põnevusetu, elavusetu ja luuleta. Jutulõng areneb kohmetult, kuivalt ja rabadalt. Sisu on vanamoeline, moraalitsev ja pealegi mitte midagi ütlev. Suurimaks puuduseks jutul on aga võimatult vigane keel ja lohakas sõnastus. Kogu raamat kubiseb ortograafia- ja interpunktsioonivigadest. Ühes ainukeses 20-realises peatükis on üle 10 jämeda keelevea. Juba vigase keele pärast üksi ei peaks see raamat laste kätte sattuma.

Mitte algupärasest noorsoo-kirjandusest ei tule läinud aasta paremiku otsida, vaid tõlkekirjandusest. Siin avanesid läinud aastal uued avarad väljavaated, siin sündis teatav pööre. Selle pöörde tekitamises sammus esirinnas kirjastus-osaühisus „L o o d u s“ oma „K u l d r a a m a t u g a“. See on tervitatav ettevõtte. Teosed on otstarbekohaselt ja sobivalt valitud, enamikult tuntud ning tunnustatud autoritelt, võrdlemisi hästi tõlgitud ja luksuslikult välja antud. See kõik on põhjustanud ja õigusega põhjustanud sellele sarjale üsna sooja vastuvõtu ja hea menu. See seeria on avanud meie noorsoole uue lektüüri-maailma ja valmistab talle palju vaimset naudingut. Mõni teos, nagu näiteks „Bibi“, on saanud otse löökraamatuks noorte juures, eriti mis puutub tütarlastesse.

„Kuldraamatu“ esimene sari koosneb 13 raamatust. Neist ilmus 10 raamatut 1931. a. lõpul, 3 käesoleva alul. Loomulikult tuleb käesolevas ülevaates ainult 10 esimest arvesse. Nendegi juures lubab ruum vaid paari sõnaga peatuda. Vaadelgem neid nende ilmumise järjekorras.

Esimesena ilmus F. H. Burnett'i „S a l a a e d“. Autor on üldiselt tuntud lastekirjanik. Teose aineks on laste elu. Kirjanik kujutab laste halbust ning jonnakust ja seda, kuidas halvad lapsed mitmesuguste tegurite mõjul saavad viimaks headeks. Peamiseks teguriks on siin ilus ja kosutav loodus, ja seda oskab kir-

janik kokku sulatada laste elu ja tegevusega. Seejuures pole kuskil märgata erilist pealetükkivat moraali ega üldse tendentsi.

Selle järele tuli välja Hans Dominik'i teos „John Workman“, kahes jaos. Autor on tänapäev laialt tuntud saksa kirjanik. Teos on maitseaineks eriti noortele poistele, sest seal kujutatakse põnevalt ühe Ameerika seiklushimulise poisi elukäiku, tema muinasjutulist tõusu ja hiilgavaid saavutusi. Teost iseloomustab põnev ja kiirestiarenev tegevus, vahest ehk liigagi kiiresti arenev, nii et see muutub juba kinoliseks ja mehaaniliseks, mida tuleb kahtlemata puuduseks pidada.

Järgneb saksa noorsoo-kirjaniku Victor Helling'i „Bombay pärlipüüdja“. Teose tegevus areneb Indias ja Vaikse ning India ookeani saarel; seega on aine eksootiline, mis tagab noorsoo huvi ta vastu. Kui siia juurde arvata veel põnev sündmustik ja seikluslik tegevus, siis on arusaadav, miks raamat on noortele lemmikteoseks. Kuid teose nautimist takistab marusaksluse tendents, mis on ilmselt märgatav ses raamatus. See on juba sakslaste nõrkus; seepärast peab võtma saksa noorsoo-raamatuid teatava ettevaatusega.

Järgmine raamat on prantsuse noorsoo-kirjaniku Hector Malot' „Perekonnata“, kahes andes. Teose aineks on ühe väikese poisi kirju ja seiklusrikas elu kõigi selle valudega, kannatustega ja lõpuks võiduga. Eriti väärtuslikuks teeb selle raamatu asjaolu, et siin on antud hea läbilõik kogu Prantsusmaa elust ja loodusest. Ka hingestab teost sügav humaansus.

Järgneb meil Eestiski isiklikult tuntud taani autori Karin Michaelise „Bibi“. Vahest kõige huvitavam ja köitvam raamat seerias, muidugi laste seisukohast lähtudes, sest ta on nii lastepäraselt kirjutatud ja laste elu ja hingeelu on selles nii hästi nähtud. Bibi on saanud tütarlaste seas otse lõõknimeks, raamatut loetakse üksi ja mitmekesi koos ja muudkui nauditakse.

Edasi tuleb kuulsa vene kirjaniku A. Puškini' „Kapteni tütar“. Meie vanemad haritlased tunnevad seda teost hästi, nooremad aga vene keele oskamatus tõttu mitte. Sobib noorsoole, sest kirjanik oskab inimesi tabavalt kujutada ja näidata, kuidas voores lõpuks võidule pääseb. Kuskil aga ei tundu tendentsi voores toonitamises.

Viimaseks numbriks on S. Wörishoffer'i kaheandeline „Looduseuurijate laev“. Üks paremaid ja huvitavamaid teoseid seerias, on ta ühtlasi populaarteaduslik ja ilukirjanduslik. Raamatu aineks ja sisuks on huvitav teekond, mis algab Madeira saarelt, läheb läbi Lääne- ja Lõuna-Aafrika, Madagaskari, Ceiloni, Jaava, Borneo ja Celebesi saare, läbi Austraalia ja Vaikse ookeani ja lõpeb Hamburgis, tegelaste kodulinnas. Lugejat tutvustatakse kõigi mainitud maade elu ja loodusega.

Kahju ainult, et raamatus tundub tendentsi; kõiksaksluse ülistamine tungib rohkem esile kui tarvis. Sellised segavad kohad

võiksid tõlkimisel julgesti välja jääda. See ei oleks noorsoo-raamatule mingiks puuduseks, kui mõned ebasobivad kohad vahele jäetakse. Siin ei ole täppis ja täieline tõlge otsustava tähtsusega.

Seeria üldiseks puuduseks on, et liiga ohtrasti on tarvitatud uusi, tundmatuid sõnu, ilma et neid oleks seletatud, nagu aje, keigar jne. See segab ja takistab arusaamist.

Kui „Looduse“ „Kuldraamatu“ teosed on eranditult ilukirjanduslikku ja reisikirjanduslikku laadi, siis võivad meid Noor-Eesti noorsoo-raamatud samuti eranditult muistendivalda. See on omamoodi otse kirjastuste spetsialiseerumine. Noor-Eesti kirjastus on lavastanud eesti noorsoole päriselt rahvaste muistendite paraadi. Nii on ilmunud valimikud prantsuse, saksa, indiaani ja neegri muinasjutte. Iseenesest hea mõte ja võte, kuid valiku tegemine pole kerge, eriti kui valimikud on määratud peamiselt noorsoole. Noor-Eesti valimikud ei ole just õnnestunud, eriti mis puutub indiaani, neegri ja prantsuse muinasjuttudesse. Mitmed neis kogudes esinevad jutud ei sobi noorsoo lektüüriks. Neil puudub tihti põnevus ja elavus, samuti sisemine ilu ja võlu ning kandev põhi-idee. Nad on toore ja julma elukäsitlusega. Liiga palju esineb toorust ja loomalikkust. Näiteks jutus „Jutt Seliman bin Daudist“. „Neegri muinasjuttudes“ peksatakse toorelt naist ja õigustatakse seda peksu veel pealegi. Samuti on noorsoole ebasobiv teine jutt „Indiaani muinasjuttudes“.

Muidugi on neis kogudes ka häid muistendeid ja koguni enamikule ei ole põhjust midagi erilist ette heita. Üldiselt on need jutud huvitavad just seepärast, et nad avavad meie lugejale uue maailma, uue elumiljöö ja uue elukäsitluse, nii algelise, primitiivse, teinekord aga ka päris üllatavalt sügava ja omapärase mõttemaailma. Näiteks on esimeses jutus „Neegri muinasjuttudes“ juhtmõtteks järgmine mõttekäik: „Kui tahad teha inimesele head, siis ära tee ainult head, vaid tee talle ka kurja, siis jääte headeks sõpradeks.“

See ja mitmed teisedki jutud pole meie mentaliteedile põrugi võõrad ega kauged. Mõned tunduvad päris euroopa muistendite teisenditena, näiteks „Loll mees ja tark naine“. Muidugi pole selles midagi imet, sest nagu üldiselt teada, on ühiseid motiive kõigi rahvaste muinasjuttudes.

Saksa, s. o. vennad Grimmide muinasjuttude valimik on hoopis parem ja seega meie noorsoole ka sobivam.

Eesti Kirjanduse Selts on läinud aastal esinenud noorsoo-kirjanduse alal kahe teosega. Need on: Karl Skälbe „Põhjaneitsi“ ja Teuvo Pakkala „Lapsed“. Esimene on läti kirjanduse väljapaistvamaid teoseid, sobib aga rohkem täiskasvanuile oma sümboolse laadi ja sügavama elu- ning mõttekäsitluse tõttu. Otseku lastele loodud on aga soome kirjaniku raamat. Teuvo Pakkala on laste elu kujutamises otse meister; eriti oskab ta tütarlaste hingeellu tungida. Lastepäraselt ja liht-

salt jutustades toob ta esile laste toimingud, kannatused ja rõõ- mud, nende pahed ja voorused; seejuures ei lasku ta kunagi mor- aliseerimiseni ega muutu sentimentaalseks, vaid kujutab laste elu realistlikult, häälestades seda kuidagi nukruse-põhitooniga. Tema juttudel on eetiline tagapõhi. Ometi ei muutu ta moraal kuskil segavaks. Paremad jutud kogus on „Valetajad“, „Imelik ja kum- maline“ ja „Vana kodu“. See raamat on nii ligidane meie lastele, et jääb tunne, nagu oleks siin tegemist algupärase teosega. Tõl- get võiks kordaläinuks pidada.

Eesti Õpetajate Liidu kirjastuse poolt väljaantud tõlgetest mainitagu V. Korolenko tuntud juttu „Makar i unen ägu“. Muidu huvitav ja sisukas teos, kuid laste jaoks pisut raskevõitu ja igav.

Samalt kirjastuselt on ilmunud luksuslik pildiraamatuke õige väikestele lastele „Mõista, mõista, muõeke“ ja Boris Žitkov'i populaarteaduslik lasteraamat „Sellest raamatust, milles kõneldakse sellest, kuidas raamat sünnib“. Tervitatav algatus laste populaarteadusliku kirjan- duse alal.

Lõpuks nimetatagu veel kahte muinasjuttu. Need on „Valiku“ kirjastuse poolt väljaantud H. C. Andersen'i „Kotkapoeg“ ja Oskar Luige kirjastatud W. Hauff'i muinasjutt „Haldja lemmik“. Autorite nimed kõnelevad juba nende sisu ja väärtuse eest. Raamatud on eesti keeles maitsekalt ja meeldivalt välja antud.

Viimaks peatutagu veel paari sõnaga lastenäidendite juures. Neid on ilmunud tervelt viis: E. M. „Ants ja Greete“, M. Mölli „Vangistatud jõuluvana“, B. Kangermanni „Jüri jõuluseiklused“, Linda Kasemets- Kiruski „Jõuluõõime“ ja A. Rahula „Juku ja Miku“.

Lastenäidend on kodus ja koolis vajalik kirjanduslik ja kas- vatuslik tegur; seda on ta oma erilise kokkuseade tõttu. Tema olemussisuks on aktuaalne tegevus ja mäng; sõna näitemängki ütleb seda. Ja mis on lastele rohkem meelt mööda kui teotseda ja mängida. Seega on näidend neile nii omane ja ligidane. Kah- juks on meil Eestis veel nii vähe häid lastenäendeid. Neid on nii raske leida, kui tahetakse midagi lavastada. Seda teab iga õpetaja ja kasvataja, kes küsimusega on tegemist teinud. Heade näidendite puudumise tõttu mängitakse meil tihti selliseid, mis lastele sugugi ei sobi.

Läinud aastal ilmunud lastenäendid ei lahenda küsimust. Nad ei rikasta meie noorsoo-näitekirjandust kuigi palju. Esiteks on nad rohkem väga väikestele lastele kirjutatud; selliseid näiden- deid on meil aga siiski rohkem olemas, ja teiseks on nad väga keskpärased, isegi alla keskpärase, igavad ja eluta, põnevuseta

ja sisuta, ka lavaliselt sobimata. Loodud ainetel, pole nad õieti algupärased ega tõlked.

Üldiselt võiks meid aga käesolev noorsoo-kirjanduse paraad rahuldada. Seisund on märksa paranenud, võrreldes senisega.

J. Roos.

Juut eesti rahvausus.

3

Suur osa Eesti Rahvaluule Arhiivis olevaist siiakuuluvaist rahvasuust kirjapandud jutustisist on vägagi lähedased brošüüride nr. 2—5 sisustikuga. Kui iga kord ei ole loetu otsekohe ümber jutustatud, siis vähemalt on tugevasti kinni peetud mõjuavaldanud trükitud tekstide tegevuskäigust. N. ö. kahtlased kirjapandud muistendid on järgmised.

I g a w e n ä w a i s u r ä m a t t a j u u t '

Siiz kui Jeezuz oma risti Kolgata määälä kannd ja sellä all ära väz'ind, tahand ta seda ühe juudi maja nurga piälä panna, et vähä innga tagaz'i tõmmata. Eī juut' olä last. Siiz Jēzuz üöld:

„Kui mina tahan, piäd sa nii kaua siin illmaz elama, kui ma teist korrda tagazi tulän.“

Siē zama juut' piäb vlē pärgu maā piäl elama. Eī piä suurä tüki kuul'gi ta piälä akkama. Izä ei piä ta omast pikast elu luost midagi mäläz-dama. — (H II 46, 512 — Juhan Lilienbach < Rakvere, Paatna k., 1893).

Sama loo on J. Lilienbach saatnud ka M. J. Eisenile (E 3600/1 (7)). Ainult ortograafias on Eiseni teisendis suuremaid muutusi, tekstid on aga sõnastuselt täiesti ühtivad.

Suremata juut — Ahasveerus —, kes on hüpanud tulepurskavasse märke; surma ta pole saanud. Juuksed olnud nii pikad, et nad vastu maad lohisenud. Iga saja aasta järele läheb nooremaks. 40 aastad tagasi ta oli käinud Kuresaare kloostri. Enne ta ei sure kui Önnistegija tuleb teist korda. (ERA II 32, 424 (3) < Väike-Maarja, Raeküla — Linda Kuusler < Kaarel Metson, 65-a. < Viru-Jaagupi, 1930).

Lapsepõlves rääkis vanaema Ahasveerusest ehk igavesest juudist meile lastele, lugu on mulle umbes nii meelde jäänud:

Kui Jeesus teel oli Kolgata mäele, kandis ta oma ränka risti ise, ta oli nõrkemas raske koorma all ja ühest majakesest mööda minnes toetas ta oma risti ukse pakule. Maja oli Ahasveeruse oma. Ahasveerus Jeesust puhkamas nähes, tuli ja tõukas jalaga Jeesuse risti läve pakult ära. Jeesus võttis risti ja sõnas: „Sina Ahasverus ei pea mitte surema!“ Ahasveerust ajasid need Jeesuse sõnad surma otsima. Ta rändas linnast linna, maalt maale ja otsis surma; küll heitis ta enese tulepurskava mäe juurde lootes surma saada, aga laava viskand ta sealt kaugele, nii, et Ahasverus ei leidnud ka seal surma; siis otsinud ta sõjamõllus enesele surma, sealgi ei ole ta teda leidnud, viimati läinud Ahasverus merde, sealt viskanud lained ja välja kaldale. Nõnda ei lasknud Jeesuse needus temal kuskil surma leida. Tema lapsed ja lastelapsed olevat kõik põlvest põlve surnuvad, kuna Ahasverus ise rändavat praegugi siin ilma pääl ringi, otsides surma. (ERA I 3, 591 < Nõo, Ilmatsalu, Pärna — Minna Pärn, 1931.)

I g a v e n e J u u t .

Igavene Juut ehk Jerusalemma kingsepp, kes kannatavale Önnistegijale oma lävel puhkamist oli keelanud kui Jeesus risti kandes Kolgatale oli nõrkemas ja omale puhkust vajas. Selle sama juudile oli Jeesus siis ytelnud: „ta ei pea kunagi surema“, ehk ta seda kyll enesele kord nii väga ihkab! Igavene Juut, kes juba 18 aasta sada oli elanud ja omale asjata surma oli oodanud oli ära neetud, et ta pidi maailma otsani edasi elama nagu Herodia tütre vaim kelle tantsu pärast Ristija Joannese vaga veri ära valati. Kelle vaim sest ajast saadik neetud olla tantsima iga Jaani öösel. See elust tydinenu juut otsis nyud enesele surma igalt poolt. Kord oli ta ennast tuld purskava mäe harjalt selle kraaterisse heitnud, et surma leida, aga mägi sylvitas ta enesest välja elusana tagasi. Siis oli ta ennast Jerusalemma linna myyridelt alla kukutanud, et ometi kord surra, ka sealgi ei tabanud teda surm. Siis oli ta meelt heitel ja surma ootel ennast mässavate mere laentesse heitnud, lootes jällegi surra. Aga meri uhtus ta välja elusana. Ka suurte sõdade ajal, mis Mohamed I ajal Konstantinopoli all sõdis, oli ka „igavene juut“, eel liinil kõige suuremates lahingutes, neist elavalt osa võttes, lootes ometi kord surra. Aga ikka olid asjata ta surma otsimised ja lootused. Kord rändas ta metsas jõudes välja Ristija Joannese kloostri varemete juurde. Seal nägi ta kloostri varemete (rusude) rahelt vaid kuju, mis peata inimest, kes oma pead vaagna peal käes hoiab kujutas. Kes Herodia soovi peale ära tapeti, läks ta kloostri hallikale jooma, lootes omale ka seal surma saada. Ka sealgi ei täitunud ta soov, ja jällegi oli ta asjata surma oodanud! Siis läks ta kõrgele mäele palvetama ja nägi seal ristikuju, ta palvetas seal selle pärast, et tema sydames tärkas lootus, ehk ta nyud ometi kord surra saab. Aga jällegi oli surm ta unustanud. Võib olla, elab ta veel see „igavene juut“ ka meie päivil edasi. — (ERA I 3, 603 < K.-Jaani — Julie Rätsepp < Anna Rätsepp, 1931.)

Teisend on väga literaarne ning üleskirjutaja poolt nähtavasti „täiendatud“ ning „ilustatud“.

Igavene juut Ahasverus olnud siis teiste juutidega Jeesust sundimas kui Jeesus oma risti kannud Kolgatale. Jeesus olnud väga väsinud ja tahtnud puhata, aga see Ahasverus pole lasknud Jeesust puhata, siis öelnud Jeesus temale: „Sina ei pea ka iial puhata saama.“ Ja sellest jäänd see Ahasverus igaveste elama, ta olla oma elule mitmel korral ja mitmet moodi tahtnud otsa teha, see ei ole tal iial korda läinud, ja ta hulkuda maailmas ringi viimse päevani Igavese juudina tuntud. (ERA II 31, 487/8 < Märjamaa — Emilie Poom, 1931.)

S u r e m a t t a j u u t — see oli see kui Önnistegija risti löödi, seal risti juures ütles Önnistegija: Ilmaski ei pea sa surema. Tema on püüdnud ennast tappa igal pool, aga tema kuski surma ei leia. See oli üks raamat temast lugeda. Kus need suured mäed on, tema sealt püüdand alla üpata, et saab surma. Aga kuski tema ei saa surma. (ERA II 37, 377 (57) < Jõhvi — Rudolf Põldmäe < Kadri Salust, 79-a. Voka v., Voka as., 1931.)

Toodud kirjanduslikkudele tekstidele lähedal seisvate muistendite kõrval on veel terve hulk niisuguseid, mis on täiesti rahvapärased. Enne kõike toodagu tekkelugu

Mustlaste esiisa.

Kui Jeesus oma risti Kolgata mäele kanndes ära väsinud, pannud ta seda ühe kingsepa räästa najale. King[sepp] temaga riidlema ja ära ajama.

Jeesus üelnud, et: „Ei Sinu sugul pia illmasgi oma päralt kohta olema!“

Sest ajast saadik ulgub selle kingsepa sugu mööda maad ilmat ümber. (E 3601 (7) < Rakvere — J. Lilienbach, 1893.)

Jutustus pealkirjaga „Miks kingsepad hulguvad“ on trükitud M. J. Eisen'i raamatus „Miks?“, lk. 14, nr. 13.

Muud rahvapärased Ahasveruse lood kõnelevad igavese ränduri ilmumisest ühte-teise kohta. Enamik teateid on küll vaid ühelt isikult samast kihelkonnast, kuid siiski rahvusvaheliselt väga tähtis lisaainestik kogu motiivile.

Ahasveerus I.

Suiseil ajal, ühel üsna vara hommikul tulnud kaks noortmeest Mart ja Mihkel Sillu kõrvest kodu poole. Neil olnud sinna asja minna, sellepärast läinud juba teisel päeval sinna kus nad ka öömaja pidanud ja hakanud hommiku kaunis varakult, vähe aega peale päikese tõusu Kodu poole tulema.

Saanud juba paar versta ära käidud, siis näinud nad ühte suurt meest enestele vastu tulema. See olnud nii pitk et tema pea metsaga ühe kõrgusele ulatanud; kepp, mida ta käes kannud, olnud kadaka puust ja nii jäme et seda ühe peenlase palgi ette oleks võidud tarvitada; pastla kingad olnud tal jalgas, kaks musta kotti puntart olnud tal selgas, ja tema käik olnud nii pitkaldane, et ta vaevalt ühe jala poolest saadik teise ette jõudnud panna.

Kui mehed teda esite näinud kohmetanud väga ära, aga kui nad juba tema kohta jõudnud, olnud juba nii palju endid kogunud et temale „Tere“ julgenud ütelda.

Agas kui pitk mees oma pea üles tõstis et vaadata kes need tere-tajad on, siis kajastanud ta silmad metsa peale nii et mehed hoopis ära ehmatanud, ja kui ta veel teretamist vastanud siis jäänud mõlemad mehed taretanud liikmetega järele vahtima, sest see kostnud nii kui pitkse müris-tamine nii et mets kajanud. Alles siis kui pitk mees nende silmist kadu-nud olnud toibunud Mart nii palju omast ehmatuses et jalgadele tuld mõistnud anda, kuna seda nähes ka Mihkel järele ladunud. Umbes neli versta lasknud nad teine ees teine järele, ise vait kui tummad, edasi; siis vast peasenud Martil keel lahti ning ütelnud

„Küll oli aga koletusel kogu vast!“

Mihklil ei olnud nüüdgi aega ega lusti vastata, vaid tahtis Mar-dist mööda rutata. Mart, seda nähes, jäi ka vaid, ja ladus aga edasi et Mihklit taha ei jäeks. Seda viisi sai Mihkel ometi Mardi kõrvale kuna ta seie mani tema järele pidi käima. Nii laskisvad nad versta maad veel edasi, siis vast peasenud ka Mihklil keele paelad lahti ja hakanud Mardiga, kes juba enamalt toibunud oli, juttu ajama.

Kui nemad seda külas rahva hulkas jutustasivad, siis arvasivad rahvas, kes iga üks isegi mõndasugust nägemist ütlevad olema näinud, selle Ahasveeruse olevat, kes mööda maailma pidada hulkuma ja rahu-tumalt viimse päeva tulekut ootama.

Seal ütlesivad mõned et nemad ennegi seda näinud on.

Kui aasta pärast Mart jälle asja toimetamise pärast Mihkli juurde läks, siis küsis Mihkel:

„Kas mäletad veel, kui meie Sillu kõrvest tulime?“

„Jah! nii kui oleks see eile olnud!“ vastanud Mart.

Need mehed elavad praegu 1902 aastal ja on seda lugu mitu korda jutustanud, milles nende jutud mõlemil ühte lähevad.

(E 43753/4 < Jöelähtme, Ehasalu — E. Kaasik, 1902.)

Sama muistend on teiskordselt saadetuna E 46409/10.

Ahasveerus II.

Ühel ilusal suisel homikul, kesk heina aéal, läinud kaks noort meest, Jaan ja Ludvig, Lagesoo peale kaarlaid (murakaid) sööma. Olnud juba söögi tahtmine täis — ja pisut ka taskudesse korjatud, siis hakanud nad koju poole minema. Kui nad juba lageda pealt metsa sõrvale jõudnud, vaadanud Jaan tagasi ja näinud ühe suure kogu künka otsas istuvat. Ta näidanud seda Ludvile ka; siis vaadanud nad mõlemad aeda. Tüki aja pärast tõusnud kogu sealt püsti ja hakanud vastu lõunat minema. Tal olnud mittu musta koti selgas ja suur jäme kep käes; ta ise olnud ka päratu pitk.

Kui rahvas seda lugu kuulsivad, arvasid selle Ahasveeruse olevat. Need mehed olid mõlemad Ehasalu mehed. Teine on surnud juba, kuna teine praegu elab. Nende eneste jutustuse järele.

(E 43754 < Jöelähtme, Ehasalu — E. Kaasik, 1902.)

Sama tekst leidub veel E 46410.

Ahasveerus III.

Korjanud üks kord Harju Jaani kiriku ligidal olevast põllult kartohvlid Jumala teenistuse aéal. (Rahva suust. E 43755 < Jöelähtme, Ehasalu — E. K[aa]sik, 1902.)

Sama ka E 46410.

Öösel Harju-Jaani kiriku juures.

Seda lugu jutustas minu isa mulle mis just nii käis ainult keele murrak on maha arvatud.

„Üks kord, kui ma veel noormees olin, läksin ma silkudega maale, et neid seal ära müütada. See oli juba kaunis hiline sügisene aeg; ööd olivad juba kaunis pimedad. Mull ei olnud muud kedagi kaasas peale veikese poisikese, kes minu järel teises vankris vana kuue tüki sees magas.

Juba oli üsna pime kui meil Jaani kiriku (Harjumaal) juurde jõudsime; kuu oli juba üles tõusnud, selle pärast oli vähe hämara valgust.

Surnu aiast mööda minnes nägin ma, kui üks suur pitk mees, punase kirju pitk kuub selgas, Türklaste moodu müts peas, ülestõusis ja meie eel vähe maad teelt kõrval kiriku poole läks. Mina istusin vangril vagusi nahk hirmu täis; hea meelega oleks poisi üles hüüdnud aga maa ei julgenud. Nõnda läksime seltsis, tema pisut meie eel, surnu aialt kiriku juurde. Kiriku ukse kohta saades kadus pitk mees häkitselt ära. Selle peale andsin hobusele piitsa et rutu kiriku juurest eemale jõuaks. Kui ma juba kirikust mööda ja ka vähe maad eemale olin jõudnud hüüdsin poisi magamast ülesse. Poiss ütles ennast mitte maganud olema; aga minu küsimuse peale, „kassa midagit nägid ka,“ vastas ta: „ei“. Ja mina ka ei hakanud temale sest ühtigid rääkima. Sellest ajast saadik ei ole mina enam pimedas sinna kiriku juurde läinud.“

Tema arvas selle ka Ahasveeruse olevat, kuid rahva arvamine selles tükis mitme sugune oli. Ühed arvasivad teda ka Ahasveeruse olevat kuna teised teda kodukäiaks pidasivad, mõned arvasivad teda hoopis tondi olevad; aga mina arvan et ta jäi vangri peale tukuma ja nägi unes. L. E. K. jutustuse järele, 48 aastat vana. (E 43755 < Jöelähtme, Ehasalu — E. Kaasik, 1902.)

Sama lugu leidub teiskordselt saadetuna E 46411.

Saadetud muistendite lõppu on E. Kaasik lisanud mõne sõna täienduseks.

Meil on üks veikene raamat, Tõnissoni trükist, kelle kirjutatud seda ma praegu ei mäleta, Ahasveeruse nime all. Selles jutustatakse ühe

Juuda mehe elu käiki kes Kristuse needmise all oles enne viimist päeva surma ei pidada nägema; kõik see aeg peab ta rahutumalt senna ja tenna rändama. Aga nüüd olen ma juba mõne loo rahva suust kuulnud nii moodi jutustatama et temal ka sugu vaimuliku olemist olla. Raamatus jutustatakse temast õige laialt, aga et temal teist sugu olemist oleks kui igal harilisel inimesel sellest ei räägi raamat kõige vähematki, peale tema suremata oleku; ka sellest et ta inimlikust suurusest suurem oleks vaikib raamat, vaid ühes kohas nimetab ta teda keskmise kasvuga inimeseks, aga miks rahvas üllloomulisi pitkaid nähtusi Ahasveeruseks peab seda ei jõua minagi mõista: Ka Teie kirjatöödest ei ole ma mitte kõige vähematki Ahasveerusest kuulnud. Vistist on ka see Ahasveeruse jutt nii kui kõik teised luulelised jutud: üks räägib teisele uudist, teine räägib seda kolmandale pool juurde lisades, kolmas neljandale, ika juurde lisades ja ika nii edasi kuni viimaks piskust palju on saanud kus ainult üks veikene osake tõt hulkas on, mõnes jutus muudetakse tõde ka veel luuleks ja nii viisi on mitu asja ja jutu, puhta tühj luule, ehk tal küll tõsine algus oli. (E 43756.)

Vt. ka E 46412/3.

1. veebruaril 1931 kõneles allakirjutanu Eesti Kirjanduse Seltsi rahvaluule-kõnekoosolekul peajoonis igavesest juudist Eestis. Suuremad lehed tõid kõnest referaate. „Postimees“ oli paigutanud referaadi lõppu üleskutsegi, et Eesti Rahvaluule Arhiivi saadetagü võimalikult enamaid teateid rahvasuust. 4. veebruaril tuli Arhiivi vana talumees. Taat oli tulnud linna vilja tooma. Ilm oli õige külm ning saba pikk vastuvõttekoha ees. Taadil oli aeg oodates läinud igavaks ning otsustanud siis „Postimehe“ üleskutse järgi tulla jutustama, mida ta teab.

See oli umbes 60 aasta eest. Raatuse uulitsan oli vana juudi plekner. Mul om nii meelen, ku tuli sitsi pyksit jalan omast tuast väl'lä. — Sis ma näie igavest juuti, oli just tolle plekneri mõõdi. „Postimehen“ saís siis, et teda om ka Riian nähtu. Eland Jeruusalemmiin kabeli kerkun. Kui Jeesus talle ytelnu: Sa piat elama, niigu mailm seisap, niikaua kui ma tulen,“ sis ta es saa koskil surma. Surm es võta teda. Kyll oli vi-sanu tulepurskavasse märke, aga es saa surma. Mul läts sis vehmri katski. Ma tõie mõtsast uvve vehmri. Kui aia mulgu manu saie, näe: yts tulep ruttu. Ma mõtli, et om mõtsavaht, võtap kinni. Tuli nagu yts vari mu manu ja kysse: „Kas õõmaja saap?“ Läbi ammaste kysse, nagu juudi mõõdi. Oli just tolle plekneri mõõdi, kes säääl Raatuse uulitsan oli. Ma õigassi sis tõisi. Sis katte ära nagu vari, kui õigassi, katte liina poole. Kong nina oli, just nagu sel plekneril. [ERA II 31, 519/20 (1) < Tartu-Maarja, Raadi v. Lohkva k.]

Oma nime taat ei tahtnud avaldada. Taat oli sündinud 1855. aastal.

„Sakala“ Tartu kirjasaatja oli Eesti Rahvaluule Arhiivist saanud taadi jutustise oma lehele 1). Selle peale tuli Viljandist veel üks kirjeldis, kuidas oma ihusilmaga nähtud igavest juuti. Viimane kirjeldis on aga väga literaarselt kirja pandud ning ilmsesti sisse põimitud motiive loetud brošüüridest.

Igavese Juudi Rännak 60 Aasta eest läbi Eesti.
Selleks veel kord lisa teadid.

1) Sakala, nr. 22, 19. veebr. 1931.

Hiljuti seisis Sakalas N. 22 et Jgavest Juudi on nähtud 60 Aasta eest Tartumaal Tartu lähedal Raati vallas millest see habemega talu taat on Rahva luule Arihiivis juttustanud. See olnud umbes kuuekümmne Aasta eest siis seisnud, Postimehes et Igavest Juuti on nähtud Rija linnas. Selle tõen-tuseks lisan ma omalt poolt Aasta arvu õigeaks ka see on tõsi et Jgavene Juut rännas lõuna poolt Eestise.

Aga et see eel juttustaja talu taat ei ole seda aega nimetanud millal see võiks olla olnud kas kevadel või sügisi suvel või talvel ja mis kuul kui ta hao koormaka metsast kodu läks ja Jgavest Juudi nägi.

Ka mina olen Jgavest Juudi näinud millest ma siin all pool ritates kirjutand ja iga ühe lugeja otsustata jättan kas ta oli Jgavene Juut või Juutas mida ma täitsa mäletan nagu oleks see veel alles eile olnud ja kus ma neid ridasid kirjutan nagu seisaks see Jgavene Juut veel alles mulle lahtise silmade ees.

ma olin veel alles veike poisi nokk alles poolet saatik lapse kingades oma isa talus armu leva sõõja ma ei olnud veel tükki tööline ega ka päeva palgaline aga isal ja emal kui ka vanemadel ventadel ja teenijattel kätte saatav nagu käsi kannel ühe sõnaga üttelda jooksu pois.

Esitiks peaksin tutvustama kus see koht oli kui ma Jgavest Juudi nägin

minu Jsa talu ja kodu kolle oli see kord Viljandi maa]. Vana Täna-silma Vallas Viljandis või Mulgi maa kama linnast 13 versta otse maand teed müüda Tartu poole.

See oli ühel ilusal päeval enne päeva veeru või looja minekut kus ema veel oma abiliseka perele õhtu söögi valmistamisega kibedasti ametis oli ka oli juba osalt söögi lauale kantud mind ja mo nooremad venda käsutas ema sööma minna ja enne oma söömist lõppule vija kui teised töölised tu-levad et nendele rohkem ruumi oleks. meje asusime teine teisel poole lauda lusikad kätte võttes nagu Sõdurid sõea liinil püssid palges valmis vainlasel tult andmas kui korraka häkki läks kammer pimetaks, haknast välja vaatates nägime üht suurd laiija inimkogu nii hakna lähetalts seisvad ja sisse vaatavad hirmuga viskasime lusikad käest ei tea kas laua peale või laua alla ja jooksimet kambriist õue kus ka Jsa vanemad vennad ja tee-nijad oma päeva töö olid lõppule viinud ja parajaste kodu tullid kutsusin neid seda võerast inim kogu vaatama kõik tullid ja panni kisama see on jo Jgavene Juut mõni veel ütles kus Hunti rääkitakse seal ka Hunt on sest et ennem seda iga päev oli Jgavesest Juudist Juttu ja arutust mis keigi teadis temast juttustada ehk kui kegi teisele tahis pahasti üttelda siis oli esimene sõna just kui Igavene Juut. Kelle nime osaliseks minagi päevas mittu korda sain.

See võeras nägi välja nagu Igavene Juudi tüüp, Suur kongjas nina suur must rattas habe mis kaela halust kattis kuni rinna peale seljas oli talle mittu kuube või pintsakud kõige pealmine rie ei olnud mitte palitu see oli lai mantel pilleriinega, mida nimetatakse keiser mantliks peas oli must kõva kaabu nagu ennemalt ikka Juudid kantsid jalas olid sääb sadad teine paar pool saabaid või kamassa olid kokku seutult üle õla visatud teine ees ja teine taga pool käes oli talle suur reisi kepp ja mõni kep pais-tis mantli hõlma vahelt välja kaenlas mantli all nähti ka midagist kompsu kandvad mõni kes veel terasemalt oli täheli pannud ja näinud et Juudid olevad seitse kuube ja seitse reisi keppi olnud

nagu aru saades palus ta oma Juudi keeles õõ maeale keda ka isa lah-kesti lubas sest sellel aeal võedi igad võerast julgesti õõ maeale ei olnud kusakil kuri töösid kuulta nagu nüütsel aeal kus enam ei julge võerid õõ maeale võtta.

Sell korral oli ka rehe tare soeaks kõetud kutsuti Juudi rehe tare magama ei tulnud siis kutsuti kambri senna ka ei tulnud üks vanem tee-nija teadis üttelta et Jgavene Juut ei tohtivadgi tule hoonese minna siis

näidati riha alust kus vilja peksu põhu unikud alles seisid ja terad sealt välja tuulamist ootasid reha aluse ruumika oli Juut rahul kästi võtta kubu või kaks Hölge omale külle alla mis nurgas virnas seisid ta rapputas pead ja vastas oma Juudi keeles millest aru ei saanud nagu näha oli et tema midagist ise ei võtta ainult peab talle ise andma siis andi talle üks kubu hölge mida ta kaskis maha panna aset teha ei lasknud pakkuti ka tekki külle alla ka seda ta ei võtnud vasta siis palus kaks hämbri täid puhas kavu vet tua need panni teine pang teisel poole Hõle kubu. siis palus veel õhtust kosti ikka oma Ebreä keeles millest ainult tema ettekuiutusest võiks aru saada, see kord oli ema perele õhtu söögiks keednud piimaka kartule ja kaali suppi kus sees ka tangud ei puutunud. sellel aeal oli mulgi maal enamiste igas talus puust välja reitud suured puu kausid kus sees võid tehti ja ka söögi nõudeks tarvitadi siis viiti ka Juudile suure puu kausi täis suppi mis välja nägi nagu kolmantik ja üks üle terve leva lõigatud malakas leiba Suppi ja leva võttis vasta muid toitu ained ei võtnud suppi kausi ja leva malaka pani pengi peale aga sööma veel ei hakkanud ka rääkimises oli ta väga tagasi hoitlik ta ei tahtnud et temalt midagist peritakse oli väga tusane nägi välja nagu oleks see hilmä elu temale üle arune olevad ta seisid väljas ja hiilis päikse loode poole kui see omad viimised kiired tema silmist kautas läks riha alla ja sulges väravad.

Ka pere rahvas olid juba oma söömise lõppule viinud ja harutasid selle võera Juudi üle et ta vanem ei või olla kas 40 ehk 45 Aastad ja lubasid Hommikul rohkem järele perita ja vaatata mis mees ta õige on

Hommikul kus rahvas varakul juba enne päikese tõusu jalul olland läksid ka reha alla Juudi vaatama leitsid paljalt lahti võetud hõle kuu Juudi asemilt juba Juut oli jalga lasknud.

nagu näha olli ei olnud talle pikkemad puhke aega lubatud ei läinud ta enne päikese looja minegud magama pidi ka enne päikese tõusu rääntama minema hõle kubu oli lahti võetud ja peal nagu magatud ka suppi kaus oli tühjaks ja puhtas tehtud nagu poleks suppi selle sees olnudgi ka malakast leivast ei olnud enam jälgegi järele jäänud ka mõlemad vee pangid olid tühjad. seli korral oli väga hilus hilmä ei olnud Hommikul kastedgi maas kõig maa oli kuiv kõik vaatasid ja otsid kohta kohu see Juut kaks pangi vett on kallanud aga ei leitnud kusagilt märga maad jäi aru saamata milleks ta seda vett tarvitas

kõige imelikum oli see et sell korral oli talus kaks suurt lõvi sarnast kurja karja muri mis iga võera tulekud igavese kisa ja lärmika vastu võedi ja nii sama ära minegul lärmä lüües õue piirist kaugele saatsid aga see kord Juudi tulekud ja ära minekud olid nad kahe silma vahele jätnud või arvasid et selle Jgavese räänturi peale on nende sugu vennad küllalt oma hampaid paljastanud ja nenda saigi Juut plagama et keigi ei kuulnud kohu poole ta läks

ka järgmisel suvel ja Aastatel kui põllu saak kedagi põllu meest ei rahultanud siis siunati et see ära neetud Jgavene Juut on tema põllust üle läinud et vili nii kiratsema on jäänud

ma ei ole küll eba usklik aga siiski ma paeatan paar sõna, see isa lahkus ja ema heltus Jgavese Juuti õo maea kui ka õhtu söögi eest ei toonud taluse õnne vaid hoobis vastu pidi — — — (ERA I 3, 661/5 < Viljandi linn — A. Sauga, 20. IV 1931.)

Võib liialdamata oletada, et mujaltki on võimalik saada sama tähelepandavaid muistendeid Ahasveruse nägemisest. Et ta ikka pakub huvi ja leiab uskumist rahva ringkonnis, osutab peale muu „Uudisleht“ nr. 1, 1931, kus 12. leheküljel „Eluliste küsimuste“ all keegi „Aguli elanik K. K.“ kirjutab toimetusele:

„Teie olete nii väga mitmed küsimused lahendanud. Mina aga pöoran teie poole õige kummalise küsimusega. Nimelt olen kuulnud, et on olemas ja rändab ringi mööda ilma suremata juut. Mina olen aga huvitud sellest, kas see tõsi või luuletus on. Ja nüüd palun avaldada lehes andmed, kas on teda üldse olemas? Kus on tema praegune asukoht ja kui võimalik, siis ka tema pilti lehes avaldada. Sest olen kuulnud, et ta on isegi meie kodumaal käinud.“

Sellele küsimusele vastab lehe toimetis: „— Surematu juut asub sealsamas, kus jõuluvanagi. Nad on korterinaabrid.“

Kõnekäänd: sa oled küll igavene juut — rahutust, liiklevast inimesest on üldiselt tuntud. „Rahvaleht“ nr. 6, 1931 nimetab maapaost teise rändavat Trotski't igaveseks juudiks. Üldine on rahva seas seegi arvamine, nagu oleks Ahasverus kogu juudi rahvuse allegooria.

Eesti ilukirjanduses on Ahasveruse motiivi tarvitanud mitu autorit. Kuna käesolev kirjutus tahab piirduda rahvaluulega, toodagu siinkohal ilukirjanduslikest teoseist vaid bibliograafia.

1. —g— (= Jaan Bergmann). Igavene Juut. Ennemüistete jutt. — Wana Sassa pühadeloo järele. „Safala Sijaleht“ 44, lk. 1, 1880. Luuletis on heksameetris, 68 rida pikk. Sisustikus jutustatakse peasjalikult Ahaswer'i kannatusrännakuist. Kui Ahaswer küllalt on kannatanud, kuulutab talle lõpuks ingel lunastust:

„Ahaswer, uinu ja hästi, ja maga ja mõtle ja tea:
Sgawes't' ešsja le Sumal, fui pöörab ta, wi h a e i pea.“

2. Jaan Bergmann. Igavene Juut. Reifaegne müistetejutt. „Meelejahutaja“. Teine raamat. Tartus 1880, lk. 120 jj. Sisult on eelmine ja see luuletis täiesti sarnased, ainult värsimõõt on teine. Lõpus kuulutab ingel Ahasverusele:

„Ahasverus, astu rahusse!
Ära kauta hädas lootustiiri.
Päästja armul 'pole iial piiri!“

3. J. Parijõgi. Igavene juut. „Jaksuküla poisid“, lk. 89—95, Tartus 1930. J. Parijõgi on noorpõlve mälestiste järgi ümber jutustanud arvatavasti rändnunnast pildimüüja käest kuulnud Ahasveruse needmise ja kannatuse lood. Jutustise lõpus tõusetavad poisikesed probleemi, kas lasta Ahasverusel puhata oma külas, kuj ta tuleb sinna. Huvitav on veel seda mainida, et J. Parijõel ei ole Ahasverus Jeruusalemma kingsepp, vaid plekksepp. Muistendiga on lõpuks liidetud tekkelugu, miks värisivad haavalehed.

On veel teada kaks sama motiivi käsitlevat tõlketeost.

4. Julie Dungern ja Louise Pichler. Raas „igawese Juudi“ jeltfimeest. Juttudekogus: Kuldnne linn, Surm puu otjas ja Raas igawese Juudi jeltfimeest. Tallinnas 1892, lk. 61—80.

5. L. Wolles. Konstantinopoli langemine Türglaste kätte. Amerika kirjandus — ajaloolis jutustus. Eesti feelede toimetanud T. Rõll. „Walguse kirjaleht“ 1879, nr. 1 — 1899, nr. 20. Kokku 124 jutujärjes.

Tunduvalt Ahasveruse motiivistiku mõjualune on muide veel August Gailiti „Barrabas“, mis aga terviklikuna on siiski kaugel kogu loost, et seda ei saa siia võtta.

9.

Juutide kohta käiva ainekliku lõpp-peatükis esitatagu ka igasuguseid vanasõnu ja kõnekäande, mis on seotud juudiga.

F. J. Wiedemann, Aus dem inneren und äusseren Leben der Ehsten, lk. 241 leidub kõnekäänd: ta teab sest vähem kui juut sea-lihast (er weiss davon weniger als ein Jude von Schweinefleisch).

Kui mõni väga innukalt kiidab oma asja või eset, öeldakse Tormas: iga juut kiidab oma kaupa (ERA II 31, 585).

Kaubitsejad ütlevad sageli ostjaile naljatades: ega juut ei peta (ERA II 31, 585 < Torma) või Jumala eest, ega juut ei peta, kahte kopkat alla ei jäta (ERA II 31, 590 < Paide).

Kaubandusalale kuulub veel võrdlus: angeldab nagu juut (H III 14, 411 (112) < Viljandi, Uusna v.).

Kui mõni tüdruk tahab kangesti mehele, pilgatakse teda: olgu juut või mustlane, kui aga isane (ERA II 31, 585 < Torma).

Kangesti pealekäivast inimesest öeldakse taas: sunnib kui juut (H III 14, 411 (111) < Viljandi, Uusna v.).

Kiiv silm, kiiv juut (H I 1, 295 (5) < Ambla, Kärravete).

Õige laialdane on musta asja võrdlus juudiga: must nagu juut (E 59040 (131) < Torma, Avinurme), must kui juut inimene (H III 14, 525 (5) < Suure-Jaani), must just kui juut (H III 14, 405 (3) < Viljandi, Uusna v.), must ku juut (H IV 8, 197 (95) < Tarvastu). Helmes öeldakse mustast esemest: must nagu juudi munn (ERA II 30, 502 (1)).

Kõverast inimesest öeldakse: sa oled kõver nagu juudie (ERA II 30, 247 (5) < Tartu). Samad võrdlused on tuntud ka Rannust (ERA II 30, 502). — Heebrea tähestiku aspiratsioonimärk, mis juudi keeles tähistab e-d, on tõepoolest väga sarnane kõvera, kõssivajunud inimesega!

Kui nagu läigib, öeldakse Helmes: läigib kui juudi pyksitagu mik (ERA II 30, 502 (2)). Balti sakslasil tarvi-

tatavat üldiselt Juden glanz — speckiger Glanz auf lange getragenen Kleidungsstücken, besonders auf dem Hosenboden und den Ärmeln (O. Masin'gi teateil).

Küsimusele: kellest teie nüüd rääkisite, vastatakse: juudist ja tema pruudist (E 1079 (25) < Ambla). Sama tuntakse ka Tallinnas.

„Loomulikule asjale“ või „asja õiendama“ minnes naljatakse: lähen juuti pooma (ERA II 31, 589 < Peetri), lähen juudile pääraha masma, (H II 25, 262 (289) < Helme; ERA II 31, 589 < Rannu) või juudi rehknut maksma (H II 46, 575 (264) < Kadrina).

Juudiluuks kutsutakse „kõige valusamat inimese luud“, s. o. väikest luukest küünarnukis (ERA II 31, 587 < Tartu). Sakslasil on õige tavaliselt Judenknöchel ehk Judasknochen — Knochen am Ellbogen, schmerzempfindlich bei Stoß und Schlag (O. Masin'gi teateil).

*

Terve kättepuutunud juutide kohta käiva ainestiku läbivõtmise teel on saanud ilmseks mitu huvitavat asjaolu. Enamik käsiteldud motiive on sündinud juba keskajal, nimelt ka tähtsamad motiivid: n. n. veremüsterium, Jeesuse piltlik korduv ristilöömine, kaheteistkümneme suguharu nuhtlused ja igavene juut. Eestisse on nimetatud motiivid kui ka hulk teisi tulnud läänest ja enne kõike Saksast. Venest sisse rännanud on legend juudi kadumisest teatud sügisesel ööl ja osalt ka sea teke ning juba mainitud veremüsterium.

Eesti rahva usundis ei või enamik motiive väga vana olla. Uskumused võisid suurema hooga levima hakata alles siis, kui juute hakkas siia valguma. Peab tähele pandama sedagi, et mida vanemad on rahvaluule ülestähendised, seda harvemaks jäävad neis olevad asjaomased märkmed.

(Lõpp.)

Paul Ariste.

Õienduseks. Eelseisvasse artiklisse on sattunud mõned vead, mis palutakse lahkesti parandada. Nimelt on 5. lk. trükitud:

Teine vankris käpakile.

Ei see olnud...

Yks juut oli hupakile,

Selle asemel peab olema:

Yks juut oli hupakile,

Teine vankris käpakile.

Ei see olnud...

Lk. 3, alt 13. rida, peab olema riigikaitsjad pro riigihoidjad ja lk. 136, alt 22. rida, sülitand pro sülitavad.

Kuukirja „Eesti Kirjanduse“ asutamine ja algaastad.

Eesti Kirjandus lõpetas läinud aastaga oma 25. aastakäigu. See on esimene juhtum eesti ajakirjanduse ajaloos, kus ajakiri, pealegi teoreetilise sisuga ajakiri, on võinud ühtejärke nii kaua ilmuda. Ealt järgmine on *Linda*, mis jõudis 17. aastakäiguni (1888—1905).

Heitkem sel puhul pilk *Eesti Kirjanduse* saamisloole ja algaastale, mil ta veel polnud E. Kirjanduse Seltsi poolt väljaantav ajakiri.

Eesti Kirjanduse asutamine on seotud cand. phil., hiljemini lektor ja professor Jaan Jõgeveri nimega. J. Jõgever, kes 1892—1903 oli olnud Tartus tsensoriks, asus ametist vabanenuna otsima uusi tegevusalasid ja teenimisvõimalusi. Ta on nähtavasti *Oma Maa* seismajäämisest ja Eesti Kirjameeste Seltsi kinnipanekest peale haudunud ajakirja mõtet, iseäranis vist sellest ajast peale, kui nurjusid mitmeaastased katsed, seltsi uuesti käima saada. Ajakiri pidi püüdma osaltki seltsi aset täita. 1903 küpsis kavatsus kindlaks plaaniks. Jõgever oli 1887—90 toimetanud kuukirja *Oma Maad* ja omandanud sealt kogemusi. Viimane oli peajasjalikult ilukirjanduse ajakiri, kuid sisaldas üsna rohkesti ka populaarseid artikleid mitmelt alalt ja iseäranis viimaseil aastail kaunis palju raamatuarvustisi. Pr. Jõgeveri lahkelt teatel olnud J. Jõgeveril kavatsusel koguni kaks eri ajakirja: üks teaduslik, teine ilukirjanduslik. Iseäranis viimane neist pidi vist jätkama *Oma Maa* traditsioone. See pidi koondama kõik eesti kirjanikud ja avaldama eeskätt algupärast ilukirjandust, aga ka häid tõlkeid.

Kuid sellest mitte küllalt: peale kahe ajakirja oli Jõgeveri 1903. a. plaanides veel trükikoda + raamatukauplus + kõigi eesti kirjastajate keskladu (viimase kohta on säilinud põhjalik projekt oktoobrist 1903; EKIA, Jõgeveri kogu M. 33, V. 14). Neid plaane kajastab muu seas ka M. Martna kiri Jõgeverile Tallinnast 13. VIII 1903, milles ta pakub müüa oma trükikoda Tallinnas ja soovitab ajakirja Tallinnas välja andma hakata:

„Teie plaani kohta, kui see õige on, mis ma kuulsin, et Teie kirjanduslist lehte soovite väljaandma hakata, julgeksin ma järgmist tähendada: Kirjanduslise ajakirja väljaandmine oleks vissiste Tallinnas tulusam, sest et siin niisugust veel pole, kuna Tartus *Linda* juba on. Teiseks oleks siin trükikojal kohe kindel töö „Teataja“ ja „Eesti Postimehe“ kallal olemas. Aga kui Teil Tartu kohta oma kindlad sihid ja plaanid on, siis ei ole mingit takistust trükikoda senna viia. Ja kui Teie uus leht kirjandusline on, siis ei takistaks see meid ka mitte „Uudiseid“ Tartus välja anda ja Teie trükikojas trükkida.“ (EKIA, Jõgeveri kogu M. 2, V. 16.)

See suurejooneline kavatsus ei võtnud aga rahapuudusel jalgu alla. Jõgever andus muul teel igapäevast leiba muretsema

(tunnid Treffneri koolis, hiljemini ka muis kooles; õppis Margens'i juures raamatupidamise selgeks ja sai Liivimaa Linnade Hüpooteegi Seltsi raamatupidajaks jne.). Seejuures ei unustanud ta ometi oma lemmikmõtet — ajakirja.

Tegelikkude sammudeni jõuab Jõgever aga alles 1905. a. lõpul. 1905. a. „Postimehes“ nr. 282 jj. ilmub järgmine kuulutus: „Uuest aastast, 1906, hakkab minu kulul ja toimetusel Tartus. nime all

EESTI KIRJANDUS

ülevaateid Eesti kirjanduse ja rahva hariduse olude üle ilmuma. „Eesti Kirjanduse“ programm on järgmine:

1. Pikemad ja lühemad uurimise tööd ja materialid Eesti kirjanduse ja hariduse ajaloost.
2. Uute raamatute arvustusline ülevaade.
3. Eesti ajakirjandus.
4. Kirjavastused.
5. Kuulutused.
6. Eralisades ilmub aeg ajalt algupäralisi juttusid, laulusid jne. ja tõlkeid kuulsate kirjameeste kirjatöödest.“

„Kõiki, keda Eesti kirjanduse olud ja küsimused huvitavad, meie ettevõtte osa võtrua kutsudes J. Jõgever.“

Siin on siis katsutud ühendada niihästi teadusliku kui ilukirjandusliku ajakirja mõtet.

Teade uuest ajakirjast leiab üldiselt sõbralikku vastuvõttu ja huvi selle vastu on üsna elav. Kümnete kaupa tellitakse proovinumbreid. Pakutakse ka kaastööd, kuid peasjalikult ilukirjanduslikku (F. V. Mikkelsaar saadab luuletisi, „kirjanikud“ J. A. Feldmann abikaasaga pakuvad jutte ja laule, R. Kamsen — jutustisi, luuletisi, „või ei tarvita Teie sedasorti prahti?“ jne.). J. Hurt tervitab lehte Peterburist postkaardiga 19. XII 1905:

„... kirjameeste orgaan ja juhataja puudus senni; meie kirjakeel on viletsas olekus, ta tarvitab hädasti puhastamist, seletamist, silumist, kaunistamist. Inetumad vead ja eksitused löövad vägisi kui vistrikud meie ilusa keele külge... Teie lehelt loodan kaunist abi.“ (EKIA, Jõgeveri kogu M. 5, V. 3.)

Avaldatakse muidki soove: keegi Fr. Feldbach tahaks, et *E. Kirjandus* saaks edasiharimisajakirjaks nagu vene *Vestnik Znaniija*.

Ka tellimisi tuleb esimestel kuudel üsna rohkesti.

Esimene number ilmus jaanuari lõpul 1906. See oli 2-poognaline. Sisaldas toimetuse saatesõna, Rosenplänter'i *Beiträge*de ülevaate alguse, pikema arvustise H. Einer'i „Eesti keele õpetuse“ kohta ja 8 lk. kirjanduslikku ülevaadet. Vihk oli hallikasrohekais: kaantes, millel ümbritsev vinjett, selle üheks motiiviks lind õispuu oksal. Mingi sümbol? Tellimishind postiga 1 rbl. 50 kop., postita 1 rbl. „Üksikuid numbrid ei müüda, aga proovinumbrid võib kõigis suuremates Eesti raamatukauplustes igas linnas näha.“

Sisuliselt huvitab meid muidugi kõige enam programmiline juhtkiri „Toimetuse poolt“. On tollaegse revolutsioonilise õhk-konna kohta arusaadav, ent praegusele lugejale üllatav, et Jõgever farvilikuks peab kõige pealt tähistada oma poliitilist, nimelt kodanlist vaateviisi. Ta teravus on sihitud „sotsial-demokratlaste“ vastu, keda ta nimetab lihtsalt „teeröövleiks“.

„Meie elame suurte sündmuste ajal. Vene ilmariigi ajaloos on tähtis ajajärk, mille mõju nii kaua kestab kui Vene rahvas elab. Ka veike Eestimaa, kui Vene riigi lahutamata osa, on seda uut mõju juba rohkel kombel tunda saanud, ka meie eestlased oleme ühes Venemaaga uue ajajärgu sisse astunud, mis Eesti rahva elu ja surma üle otsuse annab. Ametnikkude paberine käsk ei suutnud seda mitte, küll aga tulevikus rahva enese tahtmine. Kas Eesti rahvas tahab kui rahvas edasi elada, või on ta valmis poliitiliste õnnejäägrite kihutusel maailma rahvaste tuleviku õnneks ennast ohverdama, sotsial-demokratlaste laagrisse asudes, kes kõiki riiklisi ja rahvuslisi vahesid maha salgavad ja maailma üheks ainsaks rahvusvaheliseks tööliste riigiks püüavad muuta, missugust maailmas veel nähtud ei ole ega kunagi näha ei saada, sest et tema teoks tegemine inimese loomu vastane on, mis ainult rikki läinud pääajudes elutseda võib ja enesele poolehoidjaid ainult neist rahvakihtidest võib leida, kus mõtlema ei ole harjutud. Sotsial-demokratia püüete omandamine oleks Eesti rahva surm. Põletamised, rüüstamised, sõja koledused, katk ja nälg laastaksivad maa ja rahva. Töö heidetaks nurka. Auus talu peremees või vabriku tööline asuks teeröövliks.“

Selliseid mõttekonsekventse meie ajal haritud mehe sulest loetaks äärmise sihilikkuse või veidruse tunnismärgiks, kuid 25 aastat tagasi võidi niiviisi sisse juhatada kirjandusliku ajakirja ilmumist. Arvestades ka silmapilgu-olukorrast ja -meeolust tingitud otse suurepäraseid liialdusi näeme siit igatahes, kui suur rahvuslane Jõgever tõeliselt oli. Ta kartused ja kahtlused tollaegse sotsiaaldemokraatia kohta polnud rahvuslike püüete mõttes just alusetu.

Edasi esitab Jõgever oma positiivset eeskava, see aga on juba ainult rahvuskultuuriline, ilma märgatava sotsiaalse ja poliitilise avarduseta. Jõgever pooldab neid,

„kes ainult oma enese tööst ja palehigist oma elukorra parandamist ootavad. — Et see töö aga tõsist kasu tooks, peab ta eelkäivate põlvede eksituste eest hoidma, nende ärakatsumised ja äranägemised, mis kasulikuks leitud, tarvitusele võtma. See eelkäivate põlvede tarkus, mida meie sõnaga teadus nimetame, on igal rahval tema kirjanduses alal. Ükski rahvas ei või edeneda, kelle kirjandus ei edene, see on, kes midagi oma katsetest ja äranägemistest oma järeltulevate põlvede kasuks ei pärandu. Ainult töö palehigi sees, teaduse valgusel, järeltulevate põlvede jaoks uusi teadusi oma kirjandusesse kogudes edeneb rahvas, edeneb iga üksiku rahva edenemise tõttu riik, edeneb terve inimese sugu niisugusele täiusele, kõrgusele ja õnnele, mille ees sotsial-demokratlaste haiglasel unistused kui kahvatanud udukujud päikese valguse eest põgenevad. — On nüüd rahva kirjandusel nii suur tähtsus, on tema see tee, mille kaudu edenemine ainult võimalik on, siis ei paista ka meie ettevõtte praegusel ärevuse ajal Eesti kirjandusega tegemist teha, mitte arusaamata. Ärevus läheb mööda, suitsevaid ahervarsi järele jättes, ja siis on seda tarvilisem teaduste omandamine, mis kirjanduses alal, et kergemeelselt ära hävi-

tatud varandusi uuesti luua ja järeltulevatele põlvetele koguni lisaga seda pärandada, mis meie oma esivanematelt pärinud.“

Nii siis poliitiline — kodanline ja rahvuslik — ilme. Kahtlemata õnnetu mõte kirjanduslikku ajakirja teravate poliitilist värvi väidetega põhjendada. Sellega oli vaenukinnas heidetud pahempoolsele intelligentsile. Õieti on ses deklaratsioonis programmi üsna vähe: peale kodanlise ilmavaate pooldamise ainult üks, pealegi lähemalt fikseerimata punkt — kirjandusega tegelemine, kusjuures kirjandust on mõistetud kõige laiemas mõttes. Täpsama eeskava puudumine jättis ajakirja sihid lugejaile selgusetuks. Nr. 1. sisust programmi otsides leiame seal ajalehes kuulutatud 6 punktist teostatud ainult 1. ja 2. Nr. 1. algav ja läbi 7 numbri ulatuv Rosenplänter'i ajakirja ümberjutustis ja üksikute grammatikaküsimuste kallal nokitsev 8-leheküljeline arvustis Eineri keeleõpetuse kohta ei sisalda midagi põhimõttelist, nende olemasolu aga tähistab huvi kultuurilooliselt tähtsate materjalide ja keeleküsimuste vastu. Huvitavam osa on „Uued raamatud“, kus loendatakse või arvustatakse tervelt 20 raamatut. Siit avaneb juba rohkem programmi ja meelsust. Näiteks arvustades J. Poruk'i „Palukavartest pärga“ avaldatakse mõtteid algupärase ja tõlkekirjanduse vahekorra:

„Läti kirjandus on viimastel aastatel Eestis moodu asjaks saanud. Olgu! Ta on ühe astme Eesti kirjandusest siiski kõrgemal. Mis aga eesoleva jutu kohta käib, siis ei ole ta kuigi suur asi... Pikemalt temast juttu teha, maksaks ainult siis, kui ta algupäraline oleks. Vabandust! Niisugune tunnistus loetakse vististi rahvusluse ja tagurluse märgiks. Kas kõik ei ole maailmas vennad! Mispärast peab tõlke kohta suuremaid nõudmisi tegema, kui algupäralise töö kohta? Kas see ükspuhas ei ole, kas eestlane hää jutu on kirjutanud, või lätlane. Selle peale vastame, et meie arvates ilus ei ole lõigata, kuhu meie küllvanud ei ole. Meie peame esimeses reas oma kirjandust püüdma edendada, et meil midagi teistele pakkuda oleks, siis on meil õigus ka teistelt laenata. Muidu oleme paljalt söödikud rahvaste hulgas. Tõlkega lepime ainult siis, kui ta omadest hulga parem on, ehk millegi uue voolu juure teed näitab.“

Ajakirja eeskava hilisemast kujunemisest räägime tagapool.

Ajakiri võetakse esimese numbri ilmumisel ka ajakirjanduses üldiselt soojalt vastu. Kõige põhjalikumalt võtab sõna V. Reiman (*Postimees* 1906, nr. 42—43):

„...teretame südamliku rõõmuga hra J. Jõgeveri kaunist ja julget ettevõtet, just kirjanduse vaiksetele, aga lootusrikastele taimedele ise oma vagust, rahulikku aeda asutada, kus hädiseid armastava käega põetatakse, terveid osavõtliku meelega lopsakamale kasvule äratatakse.“

Reiman rõhutab iseäranis ajakirja kui arvustusorgani vajadust ja soovib, et „Eesti Kirjandus“ „meile keskkohaks saab, kus kõik Eesti kir j a s t a j a d j a r a a m a t u k a u p l e j a d oma kirjavara tulevad kuulutama ja pakkuma. Meie ei tea sagedasti sugugi, mis Eesti kirjaturul sünnib“. Siis teaksid raamatukoguhoidjad, kooliõpetajad, vaimulikud mehed, eriti aga

„kõrgema haridusega Eesti pojad ja tütreid... mõnda Eesti raamatukest ka osta ja lugeda. Senini pidasivad nemad endid enamasti seks liig kõrgeks ja jätsivad seda „teenijate“ hooleks. See arvamine oli lihtsalt hoolimatus ja häbematus oma rahva vaimuvara vastu. Sarnast tuima hoolimatust ja jultunud häbematumust ei tohi meil enam mitte ette tulla.“

Reiman soovitab ka väljastpoolt kaastööd otsida, — üks inimene ei suuda igas kirjandusharus asjatundja olla, edukam oleks tööjaotus. Reiman suhtub ettevõttesse ka hiljemini alati heatahtlikult ja abivalmilt, kuigi ka tema ainult korra kaastööd saadab (Tasak-Jürgens'i „Geograafia õperaamatu“ arvustis II aastakäigus).

Vahepeal ilmub ka teine number. Selles leidub muu seas arvustis koguteose *Võitluse päevil* kohta, milles tuttavad horoskoobid Suits'u ja Tuglas'e kohta seatakse: „Igatahes on hra Suits mees, kellelt õigus on tulevikus väga palju nõuda, kui ka mitte vahest otse ilukirjanduse põllul.“ Ja Tuglasest: „Igatahes on tal annet, kui ka mitte jutukirjutamise jaoks“ (lk. 49 ja 50). Samuti juhtub tal *Isamaa kalendrit* 1906 arvustades äpardus B. Linde'ga: Kiites Pärt Pärna luuletisi soovitab ta Lindel viimasest õppust võtta, — „vahest ta märkab siis, mis vahe on pähna ja naturalistliku kunsttöö vahel“ (lk. 60). Ses numbris ilmub esimene ajakirjanduse ülevaade. See pidavat silmas ainult kirjanduslikke otsustarbeid ega astuvat poliitilistesse vaidlustesse. Küll tahetavat edaspidi „ajalehtede poliitiliste sihtide kohta ülevaateid tuua“, need „peavad aga rohkem kirjandus-ajaloolist kuju kandma ja võivad ainult pikema ajajärgu kohta maksta“. Esialgu tuuakse ajalehtedest kirjandus- ja haridusloolist bibliograafiat.

Nr. 3 kõneleb pikemalt A. Kalda jutukogust „Mere tagant“. Sellest numbrist on üle poole jooksva raamatuarvustuse teenistuses.

Selle numbri peale kostab Tallinna poolt kõva käratamist: *Päevalehes* 1906 nr. 78 sõitleb keegi P. E. meie arvustust, mis olevat asjatundmatu, sõbramehelik ja parteilik: *Eesti Kirjandust* oodatud põnevusega kui parandusetoajat.

„Ajakirja... nr. 1 ilmus. Toimetaja arvas tarvilikuks kõige pealt tähendada, missuguse erakonna poole ta hoiab. Ja siis algas ta meie ilukirjanduslisi jõuudusi, kes oma politika ilmavaate poolt pahema tiiva poole hoiavad, tõrvama. Põhjusmõttelikult on hr. Jõgever vist otsuseks teinud, kõik maha kiskuda, mis need mehed on teinud, kes vähegi tema, endise tsensori, ilmavaatest lahku lähevad.“

Nimetatakse sissekukkumist B. Linde alias Pärt Pärnaga, noritakse Kalda raamatu arvustise pärast, peetakse ajakirjanduse bibliografeerimist tühjaks tööks ja lõpetatakse:

„„Eesti Kirjandus“ leiab ainult nii rohkesti lugejaid, kui ta erapooletuid arvustisi avaldama hakkab ja neid arvustisi mitte üksi toimetaja ei kirjuta, vaid asjatundjad.“

Ajakirja eeskava ja sihtide kohta jätab toimetaja lugejad väheteadlikuks aastakäigu lõpuni. Pole siis ime, kui lugejad

toimetajale appi tulevad. Nuustaku raamatukaupmees ja ajalehe „Töomes“ väljaandja Eduart Reiman soovib talle järgmist programmi: emakeele uurimine, keeleõpetuse korraldamine, õigekiri, kirjakeele parandamine ja täiendamine, rahvaluule, muinasusk, muinsusteadus, kirjanikkude ja keeleuurijate elulood, antropoloogia, rahvateadus, topograafia, maateadus. „Eesti Kirjandus“ peab Eesti keele uurimise seltsi puudusel keeles ja kirjanduses meie majak olema“ (lk. 185—186). Jõgever kinnitab, need alad olevatki juba kavas. Nii tuli kaya kohta kaudselt selgust. Vist polnud Jõgever oma ajakirja sihi kohta ka ise mitte küllalt selgusel. Ta täiendab ja muudab seda ühtelugu. Nii ütleb ta end isegi pikemal Soome-reisul Punkaharjul viibides „Eesti Kirjanduse“ „uue eeskava“ kallal töötavat (Jõgeveri päevaraamat, 17. VI 1906). Küll avaldab Jõgever I aastakäigu jooksul rea põhimõttelisi seisukohti, mis ta ajakirja püüdeid seletavad.

Keeles on tal ülimaks otstarbekohasus. „Üleüldiste põhjusmõtetega ei ole siis minu arvates keele uuenduste juures palju peale hakata. Iga üksikut juhtumist tuleb tema enda otstarbekohasust mõõda otsustada.“ Kord võetagu arvesse rahvakeelt, kord keeleajalugu, kord kõlameeldivust — nii kuis nõuab otstarbekohasus (lk. 155—156).

Jõgever propageerib ka juba keele üleskirjutamist teaduslikul otstarbel ja arvab, et siin võiksid vallakooliõpetajadki mõnda ära teha:

„Kirjutatagu Eesti keel nii täielikult rahva suust üles, kui see iial võimalik. Võetagu iga kihelkond põhjalikult läbi. Siis saame materjali Eesti keele kohta, mille peale teaduslisi järeldamisi, ka kirjaviisi asjus, põhjendada võib. See oleks praeguse aja keeleteadusline ülesanne igale ühele, keda keele küsimus huvitab“ (lk. 247).

Vist on see esimene äratus teaduslikule murdekogumisele Eestis.

Huvitav ja haruldane selle aja kohta on J. Tammemäe kirjutis kirjakeelde murdesõnade soovitamiseks. Kahju, et hiljemini sellele tervele keelesuunale järjekindlat lisa ei tulnud.

Kuigi programm lubavat ka „jooksvat politikat“ teha, jätvat Jõgever selle ajalehile. Ometi ei suuda ta alati sõna pidada:

„Kui meil kirjandusest, haridusest, vaimlisest ja varanduslisest edemisest üle pea maksab juttu teha, ja selle heaks töötada, siis peame kõige pealt julged olema, et Hellatite sarnased usaldusmehed Riigivolikogu kaudu meile Kesk-Ahvrika neegrite olusid kaela ei hakka määrima“ (lk. 192).

Ta ei ole fanaatik rahvusküsimuses: „...rahvusline võitlus peab ennast nõnda korraldama, et ta maa ja riigi üleüldist edu ei takistaks“ (lk. 213).

Algupärase ja tõlkekirjanduse küsimusele pöördub Jõgever aasta lõpu poole veel kord tagasi, andes viimase kohta õige optimistliku programmi:

„Oma algupäraliste kirjanikkude soetamine ei ole meie võimuses. Algupäraliseks kirjanikuks ei tee hea tahtmine, niisugused kirjanikud peavad selleks sündima. Aga Eesti rahvas tahab ometi ka näha, missugused ideaalid lükkavad inimese sugu edasi. Eestlane ei tohi keset rahvaste edasitungimist teaduste ja hariduse poole üksinda Hiina müüri taha kammitsasse jääda. Kui ta eluvõitluses teiste orjaks ei pea jääma, peab temal võimalus olema, niisama laialist silmaringi omandada, kui teistel rahvastel. Ta peab aga siis enesele ka suure kirjanduse looma, ilma milleta igasugune edu täitsa võimatu. Nagu nimetatud, ei ole algupäralise kirjanduse loomine ühe ega kahe päeva töö, ega rahva enese hea tahtmise teha, kuid miski ei keela tõlgete teel niisugusid üleilmlise kirjanduse toodeid omandamast, mis kõikide rahvaste juures kõige kõrgemas lugupidamises... Asuneva Eesti Kirjanduse Seltsi poolt ei ole palju paranemist Eesti algupäralises kirjanduses loota. Ükski selts, olgu temal ka miljonite kaupa varandusi käepärast, ei suuda algupäralist kirjandust tõsta, kui anded puuduvad. Aga maailma kirjanduse paremad tooted võib ta ilma suurema vaevata Eesti pinnale istutada. Ka ainelisest küljest ei ole võitmata takistusi ees. Lugejaid leidub nii palju, et väljaandmise kulud tasa saavad. Tõlkijaid ja kaunis häid võiks aga üsna hõlpsasti leida. Kirjanduse seltsis, kui ta elule tõuseb, peaks salk mehi osakonnaks kokku heitma ja enda otsekoheseks ja ainsaks ülesandeks tegema, et mitte oma jõudusid killustada, kõik kirjanduslised tooted, mis üleilmlisteks saanud, Eesti keele soetada, kõige tähtsamatest alustades, ühes sellega antagu aga ka kõikide tähtsamate Eesti kirjanikkude kirjatööd välja. Ainult rahvas, kellel oma kirjandus, kui see kirjandus ka ainult sarnastest tõlgetest seisaks, võib edu ja parema põlve peale loota. Koguni ilma algupäralise kirjanduseta ei ole Eesti rahvas aga mitte“ (lk. 283—284).

Arvustajana sõelub Jõgever agaralt kõlkaid teradest, kuid enda äärmustesse kalduva iseloomu tõttu teeb seda nii kiitmises kui iseäranis laitmises ületamata ühekülgusega, tarvitades vahendiks meelsasti huumorit ja pilget. K. A. Hermann'i *Eesti Üleilmlise teaduse raamatu* kohta ütleb ta muu seas:

„Toimetaja, kokkuseadja ja kirjutaja usub, et raamatut ainult pudikeelega inimesed tarvitusele võtavad, kes selle või teise puuduse pärast heallitsemise riistade juures Eesti keele heali välja ütelda ei saa. Tervele inimestel on teda selle pärast raske tarvitada, aga suurt kahju sellest ei ole, sest sisugi poolest lubab raamat haledaks paberimäärdeks jääda“ (I, 224).

Või G. Ansones'e *Uue isearsti* kohta:

„Raamatu ülesanne on nende inimeste taskusid kergitada, kes muidu oma kopikad soolapuhujatele, kaardimooridele ja mustlase naistele viiksid. Selle kõrval püüab raamat ka oma lugejaid siit maailma „hädaorust“ rutemine teise ilma avitada, kuna ta neile arstimise viisisid juhatab, mille abil läbistikku üsna veikese vaevaga igaüks iseennast teise ilma toimetada võib, ilma et teda enesetapjaks võiks nimetada“ (I, 126).

Lugedes Jõgeveri seisukohavõttusid ühiskondlike, poliitiliste, kultuuriliste, keeleliste, kirjanduslike küsimuste kohta, saame mulje, et ta oleks kindlasti olnud tubli juhtkirjanik või agitator — tal on haruldaselt lõikav, vahel otse salvav, ent moraalselt teritatud sõna. Mitte asjata polnud ta C. R. Jakobsoni jünger.

Ajakirja I aastakäigu tähtsama sisu moodustavad Jõgeveri laiad ülevaated *Beiträge* de sisust ja J. Kunder'i elust ning too-

dangust, kimp C. R. Jakobson'i, M. Veske, J. Köhler'i ja Juhan Liiv'i kirju, J. Hurda „Kaks keelt vanast kandlest“ ja J. Tammemäe „Murdesõnad kirjakeelde“. Keelelist ainetikku on 60—70 lk. 320 lk. kohta. Tugevam rõhk on kirjandus- ja kultuuriloolisel materjalil ja jooksval raamatuarvustusel.

Ajakiri on peaaegu üksnes Jõgeveri enese kirjutatud. Väliskaastööd on saatnud ainult J. Hurt, J. Tammemägi, arvustiste osas A. K. ja K. (A. Kitzberg'i nimetähed), ka on avaldatud 4 lühikest kirja toimetusele — kogusummas 45—50 lk. Kaastööd oli palutud, aga mitte saadud. — Kui J. Hurt mai numbris 1906 avaldas eelmainitud „Kaks keelt“ ja selgitas, „Kuidas tuleb vanu rahvalaulusid ilulugemiseks välja anda“, kutsudes ühtlasi üles enda põhimõteteid „E. K.“ järgmises nr. arvustama, mida toimetaja veel omaltki poolt sädamele pani, ei leidnud isegi see otsene väljakutse mingit vastukaja. G. Suits Helsingist küll lubas sõna võtta, kuid millegi pärast jättis võtmata.

Mõnigi lugeja avaldab toimetajale ajakirja kohta soove ja arvustavaid mõtteid. Neist on iseloomulisim leitnant Villmann'i epistel 20. XII 1906:

„Et Teie omas „Eesti Kirjanduses“ IX—X kellegi Herr või Frau Tammemäe artikli avaldasite, kus enam kui imeliku mõttele teed tasandatakse, nimelt pidada eestlased Lääne kultuuri keelte asemele oma uute sõnade hallikaks setukeste murrakut tarvitama (päälegi ilma toimetuse lisamärgita), sellepärast palun Teid minu nime Teie ajakirja lugejate nimekirjast mahakustutada.“

„See kirjatükk annab tunnistust, kui uhked mõned eestlased oma „murrakutega“ on, kuna nad „harituid“ murrakuid nagu Inglise, Frantsuse ja Saksa omasid halvemaks peavad kui mõnda Setu murrakut“ (EKIA, Jõgeveri kogu M. 5, V. 3).

Esimese aasta töö tagajärjed polnud toimetajale ja väljaandjale kuigi rõõmustavad. Kuna ajakirjale kogunes ainult u. 300 lugejat, ei katnud tellimisrahad trüki- ja paberikulugi, rääkimata toimetamise tasust ja honorarist. Ajakirja eelarve, mis oli arvestanud 1000 eks. 32-leheküljelise numbrisuurusega, kusjuures $\frac{3}{4}$ trükiladu oleks olnud korpus ja $\frac{1}{4}$ ptii, tõusis 580 rbl. 80 kop., 500 eks. puhul 470 rbl. 40 kop. Nr. 1. trükiti 1000, sest seda levitati palju proovinumbritena, nr. 2. trükiarv on teadmata, kuid nr. 3-ga alates trükiti 700 eks. Kui arvestada, et aastakäigu 4 viimast numbrit ilmusid kaksiknumbritena pooles suuruses, võis aastane paberi- ja trükikulu küündida umbes 450 rublani umbes 250 rubla tulude vastu. Näib, et esimese aasta bilanss ei rahuldanud Jõgeveri ei aineliselt ega ka vaimliselt.

Iseäranis 1906. lõpu poole ja 1907. alguses teeb Jõgever korduvalt katsed ajakirjale laiemat asjaosaliste ja toetajate ringi luua. Seejuures näib, et püüd, ajakirja väljaandmiseks ja täitmiseks ka teisi kaasa tõmmata, ulatub tagasi vähemalt 1905. a. lõppu. Juba siis näib ta teiste tegelastega ajakirja asutamiseks nõu pidanud olevat. Nähtavasti venisid need läbirääkimised ja läksid lõpuks

tühja (selleks võis muu seas kaasa mõjuda usaldamatus Jõgeveri vastu, tema kahtlustamine venemeelsuses) ja Jõgever jäi oma ajakirjaga ükski. Seda oletust näivad kaudselt kinnitavat 2 Jõgeveri kirja: üks 8. II 1906, vist „Postimehe“ trükikojale, teine veebruaris 1907 trükiasjade inspektorile, milles Jõgever ütleb, et *Eesti Kirjandus* nr. 1—2 polevat olnudki ajakirja numbrid, vaid tema kirjatööde esimesed anded. Esimeses kirjas ütleb ta sõna-sõnalt: „Eesti kirjandus on raamat, milles mi n u tööd Eesti vanema ja uuema kirjanduse üle annete kaupa ilmuvad.“ Ja edasi: „Ajalehega, mis selle sama nime all nende ja teiste isikute poolt mõeldakse välja anda, ei ole temal midagi tegemist, on siis ka üks puhas kui kaugel lehe asi praegu on.“ — Teises kirjas räägib ta, et ajakirja esimene nr., järjekorranumbrilt kolmas, on saadetud laiali aprillis; 1. ja 2. numbril asemele olevat tellijaile saadetud 2 annet Jõgeveri artiklite kogu. (Mõlemad kontseptid EKIA-s Jõgeveri kogus, esimene M. 5, V. 3, teine M. 6, V.1). — Ja tööpoolest puudubki nii eeltsiteeritud ajalehekuulutuses kui ajakirjas eneses aja- või kuukirja nimetus; see ilmub nähtavale alles I aastakäigu viimises numbris. Võib ainult oletamisi mõelda, et Jõgever kas ajaleheloala viibimise tõttu või venivate läbirääkimiste tulemusi oodates tellijaid eeltsensori loal väljaantud teostevihkudega püüdis rahuldada. Kes need „need ja teised isikud“ olid ja milles läbirääkimised seisid, pole teada.

Teada on aga üks Jõgeveri ettepanek, vist 1906. a. lõpust, Bergmanni Abiraha Valitsusele, et see ajakirja enda väljaandmisele võtaks. Jõgever on nõus kinkima 400 eks. I aastakäiku, 1) kui B. A. ajakirja väljaandmist jätkates muretseks toetajad, kes kuni 20 rubl. iga aasta maksaksid sel puhul, kui ajakiri end ei tasu, 2) kui võimalik puhaskasu kuukirja peale tarvitatakse, 3) kui programm jääb endiseks, 4) kui aastas välja antakse vähemalt 3 poognat vanemate kirjanikkude töid (EKIA, Jõgeveri kogu M. 25, V. 3).

Samalt ajalt on säilinud Jõgeveri poolt asutada kavatsetud „kuukirja „Eesti“ väljaandjate ühisuse põhjuskiri“, mille ülesandeks oleks olnud „Eesti keele-, hariduse- ja kirjanduse-ajaloo-teaduslist kuukirja“ välja anda. Ühisusel pidi olema ainult kuni 20 liiget.

„Liikmed vastutavad kuukirja kulude eest. Kulud, mis kuukirja sissetulekust katmata jäävad, jagab ühisus liikmete vahel ära. Ühe liikme vastutus ei tohi aga üle 25 rubla tõusta. Ühe osa sellest rahast võib iga liige kaastööga ära tasuda.“

Ajakirja kavas nähakse ette järgmist:

„a) Igasugu uurimisetööd Eesti keele üle.

b) Igasugu kirjatööd ja materialid Eesti kirjanduse, hariduse, vana-vara ja rahvateaduse üle kõige vanemast ajast kuni olevikuni, mõjud mujalt ja mujale jne.

c) Igakülgne tutvustamine maaga, kus Eestlased elavad, niisama ka lähemate naabri maadega.

d) Tutvustamine võimalikult kõikide uueste ilmuvate Eesti keelsete raamatutega; ajalehtede ülevaade keele, kirjanduse, hariduse, vanavara, rahva- ja maateadlisest ja iga muu teaduse seisukohast.

e) Vanemate Eesti kirjanikkude kirjatööde hääd väljaanded võimalikult keeleliste ja kirjandusajalooliste seletustega ja kirjanikkude elulugudega. Iseäranis hoolitseb ühisus kirjanikkude kirjatööde väljaandmise eest, kelle surmast 50 aastat on mööda jõudnud. Väljaanded ilmuvad kuukirjas nõnda, et neid ka kuukirjast lahus müüa võib.“ (EKIA, Jõgeveri kogu M. 34, V. 4.)

Ka see kava nähtavasti ei teostunud. Kolmas variant oli „Eesti Kirjanduse“ väljaandjate osakond alles kinnitusel oleva E. Kirjanduse Seltsi juures. Seda plaani V. Reiman'ile teatavaks tehes kirjutas Jõgever sellele kaasa järgmise selgitava ja huvitava kirja 31. XII 1906:

„Kui ma ei eksi, avaldasite Teie soovi, et „Eesti Kirjandust“ lõpetada ei pruugiks. Siis peavad aga need, keda asi huvitab, appi astuma. Enda kirjutustega lehte täita, nagu mööda läinud aastal, sellel ei ole midagi mõtet. Siis on palju mõistlikum, neid raamatutena ilmuda lasta. Mina tahaksin, et niisugune kuukiri ilmuks, mis meie oma mineviku uurimise võimaliseks keskkohaks saaks. Meie minevik ei seisagi aga tegudes, vaid peitub peaaegselt meie kirjanduses, sellega siis kõige pealt kirjandusline uurimine. Meie peaksime nende voolude ja voolukestega, mis meid tänisele astmele on tõstnud, nii sama tuttavad olema, nagu teised rahvad seda oma mineviku kohta on. Meil peab oma minevik olema, kui meie tulevikku endale soovime. Meie praegune noorsugu tunneb aga õige suures osas igasugu tühja tühja võõraste rahvaste minevikust palju paremine, kui kõige tähtsamaid sündmusi oma minevikust. Sellest see laialine arvamine, et meil eneste möödanikust midagi õppida ei olevat, et ainult võõrad keeled meile tarkuse hallikad pähä valavad, et meil enestel mitte midagi ei ole, et meie kirjandus paljas trükitud paber on, et koguni inimesed, kes mitte kõige pimedamates metsatagustes elanud ei ole, vaid mõndagi maailmas näinud ja mitmet pidi mõistlikkumate meeste hulgast on, „Eesti Kirjanduse“ lugejate nimekirjast selle pärast endid lasevad maha kustutada, et „Eesti Kirjandus“ mõttele teed tasandavat „eestlased pidada Lääne kulturi keelte asemele oma uute sõnade hallikaks Setukeste murrakut tarvitama“. „Rahvaliku porsimise“ asemele peab teaduslik transkriptsioon astuma. See oleks kulturi keele alandamine, kui temale räpast väljaütlemist, mis võõriti kuulmise peal asub, kaela tahetakse kõita.“ Kui juba Postimehe kaastööline ja muidu vist üks mõistlikkumatest meestest sarnasid kõige pehmemalt öeldud metsikuid arvamisi oma rahva keele kohta avaldab, mida peab siis Virulaste, Sõnumite jne. lugejatelt ootama, kus iga abinõu hea on, et Eesti oma võimalikult halvas valguses paista lasta. Ma arvan, sarnased nähtused tasuksivad küll vaeva ära, et nende vastu võidelda ja nimelt sel põllul kuhu poliitika lehe ülesanne ei ulata, uurimise töödes Eesti keele ja kirjanduse põllul, mis näitaksivad, et meil niisama, nagu igal kõige väetimalgi organismusel, mõnel pisitillukesel batsillusel, küllalt ja küllalt huvitavat on, millega tutvustamine inimese tervet eluiga võib täita ja põlgav vaade asja peale ainult asjatundmatusest tuleb. Ma toon need mõtted õieti ainult oma põhjusemõtete revideerimiseks ja enda rahustamiseks, et ma mitte ilma asjata sõõlaga vett ei kannan. On aga asi nii, siis peavad ka teised, kellesse see puutub, appi astuma. Ma ei ole mõni Hurti taoline suur vaim, kes üksi suudaks oma templi rahva hariduse käigu

peale litsuda. Ma oleksin ainult veike lüli ahelas. Ma võiksin ju Eesti Kirjandust üksinda ka terve rea aastaid veel välja anda ja täita. Mõni sada rubla, mis ta aastas kulu teeb, võtaksin ma ilma suurema meelepahata enda peale, aga lehest ei saa seda, mis ta peaks olema, tema ei ole mitte vaimline keskoht, kust kiired laiale lähevad ja ühemeelised ümber koguvad, vaid minu era huvitus. On ometi ka teisi eestlasi olemas, kellel see üksipuhas ei ole, kas meie rahva juures ainult haledat porssimist leitakse, või neidsamu suurepäralisi seadusi, mis iga organismuse kasvamisel tegevad.

Ma saadan Teile Eesti keele ja kirjanduse osakonna põhjuskirja projekti. Kas Kirjanduse Selts kinnitatud on, ei ole teada. On ta kinnitatud, siis astub osakond tema liikmena tööle, ei ole ta kinnitatud, siis seab osakond oma eripõhjuskirja valmis ja laseb kinnitada. Vahest tähendate teie oma arvamusel juure, mõtlete järke, kas on võimalik paar-kümmend meest leida, kellest igaüks paarikümne rublaga vastutaks, kes aga ühtlasi ka ainult selle eriasja juure sooviksid jääda ja mitte sealt ja tealt igalt põllult võetud raasukestega lehte vesistada. Sisu peaks nii teadusline olema, kui meil tööliste poolt üle pea saada on. Minu arvates ei tõmba teadusline leht küll suuri hulkasid, aga seda sügavam ja tõsisem on tema mõju. Seisku siin material, mida muud lehed populariseerida võiksid.

Ma arvan, et lehte võiks küll esiotsa ühe poogna suuruses iga kuu välja anda, selle sama hinnaga, mis Eesti Kirjandusel praegu. Siis teeks 12 numbri trükk 1000 eks. umbes 264 rub., paber à 6.50 (see oleks parem kui praegune Eesti Kirj. paber, mis 6 rub. maksab. Paber peab hea olema) teeks 156 rub., kaastöö à 2 k. rida 160 rub. Kokku 580 rub.. Lugejaid võiks 300 ümber loota à 1 r. = 300 rub., osalised peaksivad siis ligi 300 rubla enda käest juure panema. On 20 osalist, siis tuleks igal ühel 15 rub., nad peaksivad aga teadma, et iga ühe vastutus halval korral ka 20 rublani võib ulatada.

Kas osaliste arv kindlaks määrata, (nii umbes 20 ümber), või ilma määramata jätta? siis on aga karta, et väga mitmekesisid olusid sisse peaseb, kes hiljem asjale hoopis teise sihi võivad anda. Ma soovitaksin 20 meest.

Et neid lugejaid mitte kaduma lasta minna, kes praegu E. Kirjandusel on, oleksin ma valmis, kui Teie ülepea ettevõtte poolt olete, Eesti Kirjandust niikaua edasi andma, kuni osakond on kokku astunud, programmi kindlaks teinud, toimetaja valinud ja lehe väljaandmise luba kätte saanud, mis siis Eesti Kirjanduse asemel tellijatele saaks saadetud.“ (EKIA, Jõgeveri kogu M. 25, V. 20.)

Tsiteeritud ürikud seletavad hästi Jõgeveri püüdeid ajakirja alal, samuti ta hilisemaid toimetamismeetodeid. — V. Reiman vastab kirjale 12. I 1907: ta võtab Jõgeveri ettepaneku „igapidi omaks“, lubab „jõudu mööda kaastööd teha“ ja tahab „kahju- saamise puhul 15—20 rublaga aastas vastutada“. Jaanuari lõpul tulevat ta Tartu, siis võivat ses asjas koosolekut pidada.

See plaan näitab teed *E. Kirjanduse* kui E. Kirjanduse Seltsi ajakirja poole. Nagu näha, plaanitses Jõgever eri-ülesandelist osakonda EKS-i juures. Läbirääkimiste kestes jõuti vist otsusele, et uus selts vajab oma häälekandjat ja võtab ajakirja oma väljaandmisele. Et EKS-i asutamine viibis 1907. a. augustini, võis selts ajakirja välja andma hakata alles 1908. a. algusest.

Jõgever on terve 1907. aasta äraootaval seisukohal, andes ajakirja välja nagu hädaabitööna: eelmise aasta 320 lk. asemel ilmus ainult 120 lk., iga nr. $\frac{1}{2}$ —1 poogen ja kokku ainult 10 numbrit. Ka hind alandati hiljemini 30 kopikale. See aastakäik ei võinud vist üle 200 rbl. kulu teha, ent tellijaidki oli vist üsna vähe.

Nagu eelmiseski aastakäigus, on siingi väliskaastööd minimaalselt — ainult 16 lk. Üle poole aastakäigust (120 leheküljest 67) täidab refereeriv artikkel Juhan Kunder'ist, järg eelmisest aastast. Teine artikkel on J. Hurda nekroloog. Rikkalikum on raamatuarvustus: üle 40 raamatu on lühemalt või pikemalt kõne alla võetud. Sellele lisaks raamatubibliograafiat. Tundu püüdu kõike ilmutvat jälgida. Kaasandeks oli J. Jõgeveri *Lühike Eesti keele õpetus koolidele* — 64 lk.

Lehe eeskava on pea täpsalt sama kui eeltsiteeritud ühisuse projektis. See jääb peajoonis ka lehe järgmiste aastate kavaks.

Kümnenda numbriga aastakäiku lõpetades kirjutab Jõgever lõppsõnas „Toimetuse poolt“: Ajakiri olevat E. Kirjanduse Seltsi kätte läinud. See suutvat rohkem täita, „mida kuukirja asutaja kuukirjalt nõudis, mida aga rahaline jõud täide saatmast takistas“. Senine toimetaja jäävat edasi vastutavaks toimetajaks ja väljaandjaks, „kuna seaduse järele Selts selleks olla ei saa“. Toimetamine on antud toimkonna hooleks, kuhu kuuluvad: J. Jõgever, M. Kampmann, B. Linde, J. Luiga, V. Reiman, J. Tõnisson. „Kuna kuukiri ainult teaduse, kunsti ja kirjanduse põllul töötada tahab ja poliitika täitsa kõrvale jätab, on kindel lootus olemas, et kuukirja ümber kõik paremad Eesti kirjanikud kaastöölistena ühinevad.“ Hinda tõstetavat ja lehte suurendatavat, ta loodab aga, et see vanu lugejaid ei hirmuta ega uusi juurdetulijaid ei kohuta.

„Üleüldised asjad, selletaolised nagu teaduslise kuukirja väljaandmine, ei või ilma rahaliste ohvriteta sündida. Tänapäev on suurem ohvrikandja selles asjas praegune toimetaja ja väljaandja olnud. Nüüd kutsub Eesti Kirjanduse Selts ka laiemaid rahva ringkondasid üles oma veeringuid asja häaks ohverdama ja ohvrimeel Eestis ei ole veel kaugeltki surnud... kui hästi kokkuhoidlikult, ilma tühiste himuasjade pääle raha raiskamata, püütakse elada, küll siis leidub ikkagi ka Seltsi kuukirja tellimiseks raha, ja küll siis näeme, et me ühisel jõuul, kõigist arglikkudest hoiatustest hoolimata, endale üleüldiste teaduslike kuukirja loome, mis haritud rahva ja Eesti Kirjanduse Seltsi, kui selle rahva haridusliste ja teadusliste püüete hinge kohane on.“

Selle teadaandega ja südamelekooputamisega lõpetas Jõgeveri isiklik ajakiri ilmumise, uuest aastast 1908 jätkas *Eesti Kirjandus* ilmumist Eesti Kirjanduse Seltsi ajakirjana. Selle vaatlemine kuulub aga juba EKS-i ajalukku.

August Palm.

Kirjanduslik ülevaade.

H. G. Wells: Suur maailmasõda. Selle järelaeg ja inimsoo tuleviku-sihid. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus Tartus, 1932. Elav teadus nr. I. Hind 1 kroon.

Kahtlemata on vajaduslik selline seeria, mis pakuks lühikestes ja täiesti usaldatavais kokkuvõtteis kõike seda, mis tänapäeva teadus on selle üksikuil aladel juba enam-vähem kindlaks teinud. Selline seeria on praegu seda hädavajalisem, et iga aastaga väheneb nende arv, kellele oleksid kättesaadavad vastavad teaduslikud teosed mõnes võõras keeles, kõnele-mata võõrakeelse kirjanduse ikka rohkem meist kaugemale nihkumisest muilgi põhjusil ja vajadusest jätkata ning arendada meie oma populaar-teaduslikku kirjandust, mis viimasel ajal on jäänud võrdlemisi vaeslapses-ossa. See kõik kindlustab Eesti Kirjanduse Seltsi poolt algatatud seeriale juba põhimõttelise tunnustuse ja sellega peaks kaasas käima nende ilmu-vate teoste menu meie kirjanduslikul turul, pealegi kui säärane seeria on vähemalt esialgu meil ainulaadne ja võistlejaita.

Seeria esimene raamat on pühendatud maailmasõjale, mis pea täp-salt kümne aasta möödumise järele on tõusnud uuesti huvi piirkonda ja on leidnud just paaril viimasel aastal rohkem käsitlust, peamiselt arvukais memuaarides, siis puht-ilukirjanduslikes ja lõpuks teaduslikeski teoseis. Maailmasõda on muutunud just paari-kolme viimase aasta kestes kirjan-duses moodsaks. Selle nähise vaikselt virvendav vastukajastumine on ula-tunud meiegi kirjandusse ja üheks selle väljenduseks ongi kõnealune raamat.

Iseloomulik on, et seeria esimese raamatu autoriks ei ole mitte ees-kätt teadusmehena tuntud isik, vaid peamiselt ikkagi kirjanikuna ja koguni veel fantastilise kirjanikuna maailmakuulsuse saavutanud inglise sotsia-listlik romanist H. G. Wells, kes on B. G. Shaw' kõrval kahtlemata kuul-saim sotsialistlik kirjanik Inglismaal.

Ja nagu Shaw, ei piirdu ka Wells üksi ilukirjandusliku loominguga, vaid teda on jätkunud ka teaduslikuks tööks, sest kirjanik on saanud väga põhjaliku teadusliku ettevalmistuse oma kodumaa kõrgemais koolides. Tõsi, Wells on viinud oma teaduslikessegi töisse suurel määral fantastikat, nagu leiame seda näiteks tema kirjutatud maailma-ajaloos „The Outline of History“, mis algab planeetide, vees asuvate esimeste olevuste, brontosau-ruste, trahhoodide ja pterodaktüüluste ajaloolise arengu vaafusega, mille juurest autor siirdub siis Neandertal'i inimeste kaudu homo sapiens'i te-gude ajaloolisele vaatepiirile, ulatudes tänapäevani.

Wells on polühistor selle sõna paremas ning kaunimas mõttes. Ta on esinenud loodusteadlasena, filosoofina, sotsioloogina ja romaanikirjan-ikuna. Tõsi, peale ülikooli lõpetamist võrdleva anatoomia alal algab ta kirjanduslik tegevus loodusteaduslike artiklitega, milles oli aga peagi õige tugevalt esitatud sotsioloogilinegi element, mis ongi põhjastanud H. G. Wells'i hiljemini nimetama oma tolle ajajärgu kirjanduslikku too-dangut „loodusteaduslikeks ja sotsiaalseks romanssideks“ ja milline ajajärk kestab umbes käesoleva sajandi alguseni.

Juba varakult tekib Wells'il kavatsus kasustada loodusteaduslikke ideid ilukirjanduslikus loomingus, mis sünnibki, kui autor pöördub peami-selt romaanide loomisele rööbiti sotsioloogiliste teoste kirjutamisega. Wells ei piirdunud aga üksi loodusteaduse viimisega ilukirjanduslikku loomin-gusse, vaid viimane avarus veel sotsiaalsete ja filosoofiliste aadete kaudu, kuni jõudis välja autori tänapäeva ulatuslikule veendumusele: „Kogu elu tuleb tõmmata romaani käsitlusalasse!“

Nagu võib tuletada Wells'i kirjanduslikku loomingut tema loodustea-duslikust kõrgemast haridusest, nii on selle teiseks põhialuseks autori isik-liku elu kogemused, eriti tema varasemast noorusest, mis mõõdus võitlus-

tes majanduslikkude raskustega, sest et Wells on pärit keskklassi alamast kihist. Siit tuleb otsida ka neid põhjusi, mis on Wells'ist teinud sotsialisti; tema sotsialism on aga mitmeti väga erineva ilmega, nagu näeme seda paljude teistegi inglise sotsialistide juures: ta ise nimetab seda evolutsiooniliseks ja konstruktiivseks sotsialismiks, mida ta kuulutabki oma 1908. a. ilmunud teoses „New Worlds for Old“. Kui Wells'i romaanide sündmustik on sageli asetatud fantastilistesse oludesse ja autor laseb end fantastikast täitsa kaasa kiskuda, siis tahab ta oma ühiskondlikke küsimusi käsitlevais teoseis juhulisuse täiesti eemaldada ja tema konstruktiivne sotsialism peab nagu iga teinegi teadus võimaldama elu kõigi asjaolude seadusepärasuse tundmist ja see viimane omakorda võimaldama elu juhtimist evolutsioonilises suunas.

Elu arenemise teostamist aga ootab Wells vaimuaristokraatidelt, mis on Wells'i konstruktiivse sotsialismi iseloomulisemaid jooni ja muudab selle paljuski erinevaks sotsialismimõiste tavalisest kujust.

Sellise vaimsusest tiheda mõtteinimese kirjutatud teost on mõnus lugeda ka sel juhul, kui lugeja ei olegi valmis jagama autori mõttekäiku ja veendumusi.

Kõnealune „Elava teaduse“ I vihk on pärit Wells'i hiiglateosest „The Outline of History“, mille esimene trükk ilmus 1920. a. ja viimane 1930. a. Õieti on „Suur maailmasõda“ vaid mõned lõpupeatükid nimetatud teosest ja needki lühendatud kujul. Kuna Tallinna raamatukogudes puudub kahjuks see planeetide ajaloo algav hiiglateos, ei ole võimalust kõrvutada lühendatud tõlget algupärandiga. Küll aga tekitavad mõned tekstikohad soovi, et toimetajad oleksid pidanud rohkem parandavalt vahele segama. Nii leiame lk. 95 Nõukogude-Venemaa rahanduse kohta: „Ilmus uus vahetusrubla, mille väärtus oli 10 000 endist. See asendati 1923. aastal kuld-tšervoonetsiga, mis oli väärtuselt võrdne ennesõjaeelse tsaarirubla. See on ka praeguse Vene vahetusraha aseks. Teda antakse välja mõõdukalt ja ta on seni oma väärtuse alal hoidnud“¹⁾. Viimane lause sunnib küll jahmatama igähte, kes teab ja tunneb, mis sugune hind on Vene tšervoonetsil vähemalt juba paari viimase aasta keskes rahvusvahelisel rahaturul.

Õnneks pole kõnealus teoses leida teisi sarnaseid suuremaid libastumisi ja üldiselt annab teos kokkuvõtliku ülevaate neist põhjustest, mis tekitasid maailmasõja, sest Wells armastab alati üksikasjalikult lahendada põhjustavaid asjaolusid — the operating causes; edasi pakub teos tähtsamaid sündmusi maailmasõja käigust ja siirdub selle järele maailma vaatlusele pärast suurt sõda.

Kuulutades kahes viimases peatükis maailmariigi tekkimist ja kõneldes „mõningaist võimalusist üldises maailmariigis“ lausub H. G. Wells täiesti õieti Rahvasteliidugi kohta: „See, mida maailm vajab, pole aga mitte selline rahvaste liit. See ei või üldse olla rahvaste liit, vaid ta peab olema maailma inimeste liit. Maailm hakkab, kui riikide senist egoistlikku suveräänsust ei piirata ja sõjakat natsionalismi ei taltsutata. Ning sellele arusaamisele tuleb inimesi kasvatada kogemuste, teaduse ja mõtlemise abil. Politiline haridustöö on praeguse aja inimeste tähtsaim ülesanne.“

Bernhard Linde.

Joseph Conrad: Lord Jim. Romaan. Inglise keelest tõlkinud A. H. Tammsaare. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus Tartus 1931. 387 lk. Hind broš. 5 kr., ilukõites 5 kr. 50 s.

Hiljuti tuletas meelde kogu maailma ajakirjandus hiigla-auriku „Titanic'u“ hukkamist aprillis 1912, alla kriipsutatades kangelasmeelsust, millega olid surmale vastu läinud niihästi laeva meeskond kui ka enamik reisijast. On muidugi meeltülendav kuulda, et isegi mõni näiliselt ego-

1) Minu harvendus. B. L.

istlikku elu elanud lõbuahnitseja härrasmees võib surma-hädaohu hetkel osutada otse uskumatut meelerahu, surres sama lõbusalt kui tühjendades viinaklaasi. Kuuleme isegi, et mõned pääsemist olevat nagu hābenenud, et ka nemad ei olnud teiste kangelaslikku surma jaganud, nagu oleksid nad süüdlased nende ees, kes hukkusid.

„Titanic'u" loo nüüdsel meeldetuletusel tuleb tahtmatult meelde, kuidas tol ajal, 1912, keegi endine inglise merekapten kirjutas kibedaid ning etteheitvaid sõnu tolle õnnetuse puhul, mõistes kohut mitte hukkumise ega pääsenute, vaid kõmuhimuliste ajalehtede ja juhmide uurimiskomisjoni-liikmete üle, kes kippusid otsustama asju, millest nad vaevalt midagi mõistsid. Toda erukaptenit, kes elas üksildases majas Lõuna-Inglismaal, tunneb kogu maailm Joseph Conrad'i nime all.

Mees ei olnud 40-ki aastat vana, kui ta pidi hādise tervise pärast jāädavalt loobuma merimehe-kutsest. Kuigi tal ei olnud seega enam võimalik teotseda inglise merekaptenina (mis oli olnud tolle poolaka suurim igatsus juba lapsepõlves, kui ta veel ei osanud sõnakestki inglise keelt), sai fast kõigile ootamatult üks tähelepanndav inglise kirjanikke. Tõsi küll, lõpuks saavutatud üldisest tunnustusest hoolimata ei ole Joseph Conrad siiski tavalises mõttes eriti populaarne Inglismaal. Ta on selleks liiga vōōrapārane oma vaimulaadilt ja elutundelt, just nagu ta elu lõpuni olevat rāākinud inglise keelt tublisti mārगतava vōōra kōlaga. See ei vāhenda aga Conradi tāhtsust kaasaegses inglise kirjanduses.

Conrad on parim mere tundja inglise kirjanduses peale F. Marryat'i, aga sellest hoopis vāārtuslikuma stiiliga ning sūgavama elutundega. Peale selle ja enne kōike on ta aga osav psūhholoog, kes harrastab keerukate iseloomude analūūsi. Tavaline lugeja peab ehk mōnikord nurisema ta liiga komplitseeritud iseloomu-eritluste üle, millistest parimaks nāiteks on romaan „Lord Jim“ (1900).

Tõsi küll, Conradi keeruline psūhholoogia pōhjeneb enamasti paaril õige lihtsal pōhi-ideel. Nii tähendab Conrad kuskil, et üks pōhiloomulisemaid mōisteid, millele elu tugineb, olevat ustavus (fidelity), ja järelikult on usalduse murdmine andestamatu patt. Selles seisabki Jimi kuritegu ja sellele järgneb kibe karistus-puhastustuli.

Noor inglise tüürimees eksib korraks oma kohustustunde vastu, lahudes ühes teiste meeskonna-liikmetega nāhtavasti hukkumisele mārगतud laevalt ja jāttes reisijad saatuse hoolde. Selle andeksandmatu eksimuse tagajärjel on ta meel hābistava nurjumise teadvusest haiglase teravusega rōhutud. Ta peidab enese ja oma hābi malailaste keskele Vaiksel ookeanil, kus kogu ta elu mōtteks on vaid veenda teisi ja nende kaudu iseennast, et ta ei ole argpüks. Ta vōidab seal kōikide imetluse, lugupidamise ja piiritu usalduse, nii et keegi ei suuda uskudagi, et isand (lord) Jim kunagi oleks vōinud midagi karta. Kōik see austus ja usaldus aga ei suuda talle tagasi anda ta enese silmis kaotatud au. Langedes mōne oma kaasmaalasest-eurooplase nurjatuse ohvriks lāheb ta meelega vastu surmale, sest tal pole ju midagi kaotada ega midagi lootat.

On õigusega tähendatud, et nii komplitseeritud hingepiinad tunduvad nagu vāheusutavaina nii nāruses ūmbrustikus, kui seda on viletsa laevaloksi ohvitserkond India ookeani rannikul. Kuid oleks kohatu tarvitada ainult kōilma intellekti mōōdupuud saāraste painajalikkude meeleolude ning hingepiinade kujutlusel. Romaani meisterlik sõnastus, hoolimata teatavast ūlikeerukusest ja kōrvalvihjete rohkusest, vōib kindlasti kūtkestada iga tähelepaneliku lugeja tähelepanu, nii et vōidakse leppida kordustega ja mōningate liigsete venitustega.

Tōlget vōib lugeda tāiesti õnnestunuks, nagu vōime seda Tammisaarelt oodatagi. Ainult mōnes ūksikus kohas oleks tahtnud nāha rohkem lābipaistvust ning selgust. Et romaan nōuab vōrdlemisi suurt pingutust lugemisel oma mitmekordselt kaudse jutustusviisiga, siis vōib nāit. tōlkes lk. 41 lauset „Ta kippus rāākima“ jne. alul valesi mōista, sest siin ei ole

alatud uut lõiku (nagu on originaalis), ja seetõttu on raske mõista, kas „ta“ on kapten (nagu eelmises lauses) või Jim (nagu siin mõeldud). Samuti võib valesti mõista esimesel lugemisel lk. 116: „...nagu elektrikäristi,“ ütles Jim, ja äkki purskas ta nutma.“ Kes? Jim? Ei, masinisti abi, kellest räägib Jim. Arusaamatus võib tekkida sellest, et siin ei ole tarvitatud kõneleajate eristamiseks mitmekordseid jutumärke, kuigi seda on tehtud mujal (vrd. lk. 112).

Hoolimata tõlke üldisest korrektsusest puutus silma paar vähemat ebatäpsust ja eksitust. Nii ei ole vist tähele pandud (lk. 24), et „she“ käib 1 a e v a kohta. Lk. 30 loeme: „magasid ... vanad noortega, nõdrad tiirastega, kõik ühesugused surma venna — une — ees“. Originaalis seisab „the old with the young, the decrepit with the lusty“, kus „lusty“ tähendab arusaadavalt „tugevaid“, kuna tiirasusest ei või siin olla juttugi. Ka raamatu lõpupoolel hakkas silma ilmne eksitus (lk. 377): „...kuid Tamb' Itam ruttas nende väheste juurde, kes olid järele jäänud“. Originaalis loeme, et ta kiirustas neid tagant (hurried on the few who remained) värvavaid sulgema.

Raamatu lõpus antud loendi järgi otsustades on „Lord Jim“ 19. tõlgeteos inglise keelest, mis ilmunud Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastusel, ja nende hulgast langeb A. T. Tammsaarele tervelt kuus tõlget. Seega on Tammsaare meie viljakamaid tõlkijaid inglise keelest.

J. Silvet.

Friedrich Nietzsche: Nõnda kõneles Zarathustra. Tõlkinud J. Palla, redigeerinud ja järelkirjutisega varustanud J. Semper. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus Tartus 1932. 375 lk., hind 4 kr. 50 s.

„Nõnda kõneles Zarathustra“ väljaandmisega eesti keeles on parandatud üks meie kirjanduskultuurilise prestiiži seni valusamaid kohti. Kui eelistada parimat rohkele, siis jääb nüüdki kaevata liiga paljude universaalsete tähistoste puudumist eesti raamatute seas; pole Ilias't ega Kalevala't (kuigi see on tõlgitud!), pole — peaaegu midagi peale Piibli!

Literaati Nietzsche n. n. isikupäraseim ja isikuvõimsaim raamat on kahtlemata üks neist vähesteist raamatuid, mis peidetud või avalate magnetitena juhivad inimestadvuse maailmalisi jõude. Kuigi paljuti peetakse näit. Karl Marx'i „Kapitali“ inimühiskonna struktuuri avastiseks ja ettekirjutiseks, tema autorit massi juhiks, sellevastu Nietzschet äärmiseks individualistiks-esteediks, siis praegusil aastail ei ole tarvis hulljulgest väitmiseks, et tegelikult on Marxi kindelteooria elulisus palju küsitavam ja vananavam kui Nietzsche „aristokraaditsemise“ mõju. Nimelt, Zarathustra ei sunni peale mitte uut elu v o r m i, vaid uut tahet eluks, uut elu t u n n e t. Siin vallutab jõud, kõrguse- ja avarusetahete pinge, enneteadumatu võimas ning puhas elutaju.

Meie tõlke järelkirjutises ütleb redigeerija, et tänapäeval on paljud Nietzsche ideist „vananenud ja üle elatud, paljudele liginetakse teissuguste kogemuste teid mööda. Ometi suur osa Nietzsche tunde- ja tahtesihitlusi jääb edasi mõjuma... ka siis, kui individualismi ja aristokratismi alused vankuma on löödud...“ Siia juurde tuleks märkida, et kui arvestada tänapäeva kogemusi elust kui ka just kõnesolevast Nietzsche raamatust, siis kõige pealt peaks ettevaatlikum olema praeguse „vankuma löödud individualismi ja aristokratismi“ sidumisel Nietzsche peaaegu religioosse vaimuse sihiga, ainult sisemist inimest teaduva nägemisega, mis ühiskondlikust käsitleb peamiselt negatiivset, seda, mida ei t a l u ta endaideaal.

Nietzschel on kõik vorm jäetud lahtiseks, samuti kui peaaegu kõik on (veel!) lahtine praeguses eluski. Ent — 19. sajandi vastu mässanu t u n d e sihitlusest on ilmselt värvunud ja juba kujunenudki 20. sajand. „Mehesuse vaimu“ lõöksõnaga märgitakse seda, mis on uut meie sajandis. Tõepoolest, raskusfluidi ja pessimismi võim tundub vähenenud olevat, ja

sealsamas ometi ollakse lähenenud materiaale, mingi usaldus-eerose vahendusel. Viimast küll alles igatses Nietzsche. Tema klassiline eluinspiratsioon toitus sisemiselt, „isetolmlemisega“; ainult siit saab teatavat õigustust nimetada teda romantikuks (nagu taotsetakse teha mingi kahjurõõmuga; ent sisuliselt, sama vähe oleks mõtet kreeka orfilise, dionüüosliku alguse nimetamisel romantiliseks).

Kriitikatunne tekib praegusel „Nõnda kõneles Zarathustra“ lugejal mõnegi perifersema, mitte täiesti läbitunneta ja -kuumutatu puhul. Isegi teose kujude ja võrdluste piltstiil on meile juhuti võõrastav, umbes samul põhjusil, mis praegu takistavad nautimast Feuerbach'i (muidugi aga Böcklin'i) maale. Üldse tundub ses mehesusemanifestatsioonis küllalt „noormeelikku raskemeelsust ja ebaküpsust“ (vt. I osa, „Vabasurmast“), milles Nietzsche süüdistab „liiga vara surnud“ Kristust. Ja kuigi vaen ristiusu vastu on kahtlemata Nietzsche inspiratsiooni ägeduse ja kindluse konkreetsemaid põhjusi, siis ometi satub jutlustaja ses suunas kuni maitsetustesse. Praegu näib, et võib-olla poleks Nietzsche tarvisenud niivõrt tugineda oma põlsvaenule, kui ta mitte poleks sõdinud just platonistliku ristiusu, sellega ühes üldse nivelleerimis- ja massivaimu vastu. Isiku, isiksuse-substantsi leitudus, üks ristiusu alusmõtteid, on kujuteldav otse Nietzsche õpetuste toetusena, liitlasena germaanipärasele tema mõtlemises.

Aga korratagu: et „Nõnda kõneles Zarathustra“ on kõrgelt eluline teos — kuni kättesaadamatuseni kriitikale, siis ta, või temas esindatud vaim, tundub otse maailmajõuna. Tema kõrval tahaks nimetada kõige pealt ilmutusi, nagu on Whitman'i luule ja — imestatagu — muistne Lao-Tse õpetus värses; viimane jääb eelmisist vahest kesksamakski oma maailmatunnustes.

„Nõnda kõneles Zarathustra“ tõlkimine eesti keelde on nähtavasti kestvama teosesse sisse-elamise toode. Selle märgiks on kodukas ja täiesti eestiline keeletarvitus, rikas hästileitud vastesõnust kui ka sõnamängulisist ja vormilisist õnnestumisist. Näiteks „Dienstbarkeit“ väljendatakse — „teenikkus“, Spielzeug — „mängis“, Spottrede — „pilgas kõne“, scharfe Luft — „kirbe õhk“, Einöde — „kõnd“, mit zurückgelegtem Kopfe (haigrust) — „pää kenus“, so gebührt es mir — „see on minune“. Hästi tõlgitakse nietzschelikke tüvekorde: beisst er, der Bissige — „ta pureb, puerelik“; kontraste: nicht neugierig, nicht altgerig — „ei uudishimukalt, ei endishimukalt“; asendatakse ühte laadi sõnamängu teissugusega: nicht nur fort-, sondern auch hinauf-pflanzen — „mitte ainult siginemiseks, vaid ka lignemiseks kõrgemale“; leitudatakse originaalis olematuid paralleele: „hädakerelistele-mädaverelistele“ — Schwärzüchtigen. Üldse osatakse alliteratsiooniga õnnelikult opereerida: „lähem põrgusse päeviliseks“ — „nägi kummalist kulgu“ — einen sonderbaren Aufzug.

Samakõla pärast mõnikord siiski liialdatakse: „ligistub, liibub maale“ — anschmiegt; kord öeldakse isegi „kärbeste kõmin“! Tihti määrab alliteratsioon tõlgendi valiku: wird es eine Klage und ein Schmerz sein — „saab kaebuseks ja kannatuseks“ pro valuks; gut heissen — „kõrgeks kiita“; wenn es dichtet und schwärmt: „kui see luuletab ja luiskab“; isegi „mida nad ise nõuavad kõige enam“ — originaalis „glauben“!

Alliteratsiooni saamiseks lisatakse omast käest tundmuslikke sõnu: den Speer, den ich schleudere — „piik, mille vihaselt viskan“; zu eurer Seligkeit — „teie õnneks ja õndsuseks“. Aga üldse kohtab üksikuid lüürilise makstegemise, adjektiivide lisamise juhtumeid, mis ei mõju hästi, häirivad puhtust: zu lange sehnte ich mich: „liiga kaua olen kurblikult igatsenud“; schon liegt ein neuer Geruch um sie — „juba heljub uus hää lõhn ta (maa) ümber“ (sama õnnetus teisal: „vaiksete merede hää lõhna“); ihr Verächter des Leibes — „o keha põlgajad“, ja „mõge ich den Übermenschen gebären“ — „ah, võiksin ma sünnitada üliinimese“. Arvukad need juhud igatahes pole.

Kuigi võib konstateerida, et eestiline, tugev keeletarvitus üldiselt säästab originaali vourusi, paindub saksakeelse aluse järgi küllalt nõtkelt, ei puudu ometi „rahal ka teine külg“. Osalt tulenevad halbused lihtsalt ebaõnnestumisest eesti keeles. Ei või röömustuda näiteks faktist, et die Schönheit tõlgitakse — iludus, järjekindlasti vähemalt raamatu esipoolel. Selle vanamoelisusega kõrvuti tarvitatakse kõikjal eranditult uudiseid, nagu „neim“ —kättemaks, „evima“ — haben, mis prohvetlikkuse jaoks veel veidi kerglased. (Ja mis peab tähendama järjekindel „vähem“ pro väiksem?) Edasi, keel on liiga nüri olnud tõlkima vor schöpferischen Augen — „looja silme ees“ (lk. 30); die artigen Weiblein — „need kenad naised“ (lk. 98); das entsagt — „kes on alistuv“ (lk. 96) ja ehrfürchtig geschonter Wein — „hardalt alal hoitud“ (lk. 199).

Aga mitte üksi eestikeelsete täppisvastete puudumine pole kahjustanud tõlke taset. Tundub nagu külm oldavat originaali teatavat laadi peenuste vastu, mis tihti oleksid edasiantavad ka eesti keeles. „Ich bedarf der Hände, die sich ausstrecken“ kõlab tõlkes liiga lihtsustatult, ka rütmilt: „ma tarvitsen sirutuvaid käsi“ (lk. 7). Umbes samuti mõjub mõne paralleeliikumise steriliseerimine: hier genoss er seines Geistes und seiner Einsamkeit — „siin nautis ta oma vaimu ja üksindust“ (lk. 7). Või siluliselt tasandatakse, lamestatakse: auch ein allzugrosses Glück — ainult „s u u r i m a t k i õ n n e“ (lk. 8); ich bringe den Menschen ein Geschenk — „ma viin inimestele annetuse“ (lk. 9). Kaob kargust: Ich mache Lieder — „ma loon laule“ (lk. 9), legte zum Opfer hin — „panin ohvrialtarile (lk. 117); kaob plastilisust, sugu: wenn sie einen Mann gehen hören — „kui nad kuulevad kedagi kõndivat“ (lk. 9, teisel Sängerinne — „laulikud“); kaob teravust: schmerzliche Scham — „piinlik häbi“ (lk. 10); war die Wollust dieser Seele — „oli selle hinge nautinguks“. Veelgi: pole mitte ükskõik, kas öelda „er hat sich verwandelt“ või „er ist verwandelt“ — mõlemad tõlgitakse aga: „ta on teiseks muutunud“ (lk. 9); kas öeldakse „er sprach zu seinem Herzen“ või „ta kõneles oma südamele“ (see kõnekäänd on kõikjal nii tõlgitud), kas „blieb ungeredet in meinen Gliedern“ või „jäi väljendamatuna mu kehha“ (lk. 118), kas „fasste den Baum an“ või „võttis puu ümber kinni“ (lk. 42).

Mis lõppeks puutub tõlke redaktsioonisse, siis just sellele ei saa jätta ette heitmata mõnesuguseid äpardusi. Nimelt on trükki pääsenud rida valetõlgendeid, valestimõistmisi, alates juba teiselt teksti-leheküljelt. Geht er nicht daher wie ein Tänzer — kõlab: „kas ta ei käi ehk seepärast nagu tantsides“. Pahimad juhud on: otse kontraarsed „dass ich euch und mich verkenn“ — „et teid ja iseennast äratunda“ (lk. 153) ja „nicht unähnlich einem solchen“ — „mitte sarnasena sellele“ (lk. 274). Arusaamatusi tekitab samuti, kui „sie beissen die Zähne aufeinander“ kuulduv „nad ihuvad üksteisele hambaid“ (lk. 46)! Pahemaina ilmseist eksitusist mõjuvad pooleksitused — mille taolist esines juba ülevalpool; „unersetzlich“ tõlgitakse rahulikult „korvamatu“ pro asendamatu (lk. 59), „heilige Einfalt“ — „püha lihtsus“ (lk. 66) ja „Wille zu Zeugung“ — „loomise tahe“ (lk. 121).

Nende mitut laadi kaotuste asemele tuleb häidki eestilisi jooeni, nagu on tõusvad kõrvallausete ja üldse laiendatud predikaadiga lausete lõpud: „et kuullana voolaks tast vesi ja kannaks kõikjale su õndsuse helki!“ — „dass das Wasser golden aus ihm fliesse und überallhin den Abglanz deiner Wonne trage!“ Või juhud, nagu: „als Zarathustra diese Worte gehört hatte“ — „kuulnud need sõnad, tervitas Zarathustra“ jne.; või koguni omapärane järeleand lauserütmile: „mägedes, mis piirasid linna Kirju Lehma nimelist“...

Nagu selgub, on muudatused lauselaadis peaaegu alati sihitud lause lõpposa esiletõstmisele, kõlastamisele. „Moodne“, tõusev eesti sõnajärg on teataval määral ühtlustanud originaali vaheldumisi tõusva ja langeva lausetooni. Ei või öelda, et see mõjuks teksti üldkoe monotoonistuseks;

pigemini kirkastab see ja lisab energiat. Niihästi lause toon kui ka rütm on kõigjal kujundatud ehedalt ja küllalt tundeliselt; originaali prohvetikõne suurejooneline vooglevus, mis ehitatud parallelismest, kas sisulisrütmiilisist või ainult rütmiilisist, on tõlkes üks parimini edasiantud väärtusi. Kadunud on vahest ainult lühidus- ning energiaeffekti juhtumeid (vaata vabarealisli luuletisi lõpposas!).

Nii siis, tõlkija on oma raske ülesandega hästi toime tulnud. Tema keele leksikaalne rikkus (mis on suurem kui originaalis; tihti näiteks tõlgitakse üht ja sama sõna mitmeti: Gespenst — tont, viirastus, vaim, vastavalt kaasteksti meeleolule) ja valitsemine lauseliikumise üle on võimaldanud saavutada eesmärgi: kasustada omakeelsuse ehtsust kui ka jälgida võõrkeelse originaali eripärasust. Kaotuste summa vahendamisel on väiksem kui säilitatud, osalt isegi juurdevõidetud väärtuste hulk. Tugevat ja peent originaali esindab raamat, milles on vähenenud ainult teist (mis tähendab samuti: teisekohalist) nendest kahest omadusest. Meie tõlkimisvajaduste reas on lahendatud üks raskemaid — juba Ado Grenzstein'i katsetatud — ülesandeid, ja kindlasti mitte halvemini kui mõnegi muu rahva kirjanduses.

H. Paukson.

Agnes Taar: Kõrgemäe noored. Näidend kolmes vaatuses. Noor-Eesti Tartus (1932). 76 lk. Hind 1 kr. 80 s.

Agnes Taar on oma esimesele, laval enam-vähem läbilõõnud näidendile „Emake maamuld“ avaldanud järje: „Kõrgemäe noored“. See näidend käsitleb esinäidendi peategelaste hilisemat saatust sama idealiseeritud maaorientatsiooni tähe all. Keskkujudeks on siin juba tuntud ideaalne Viigi, kes on vahepeal lõpetanud ülikooli arstiteaduskonna ja toimib nüüd eeskujulikult virgana Kõrgemäe talu noorperenaisena, olles ühtlasi otsitum tegelev arst ümbruskonnas. Ta on jäänud siin samuti ideaalkujuks kui esinäidendiski „Emake maamuld“. Rühmeldades tööd teha mitme eest, päästab ta Kõrgemäe talu mehe tehtud kergemeelseist joomavõlgadest, olles oma toiminguis üliinimeslikult kannatlik ja jumalikult kõikumõistev ning andestav. Seega on autor oma lemmik-kangelase tõstnud kõrgele „emakesest maamullast“, teinud pealpool pilvi asuvas, lihatuks ideaalkujuks, mille poole tema arvates peaksid püüdma kõik Eesti haritud naised.

Tema vastastegelasest, Kõrgemäe noorperemehest Hugost, kes näidendis „Emake maamuld“ järsku ümber sündis, on saanud näidendi alguseks juba jälle vedelvorst korporant, kes armastab rohkem viina ja lõbusaid tütarlapsi kui tööd ja oma ideaalset naist. Ta on isegi jõudnud tõsise ning tööka sulase Märdi teha eeskujulikuks joomariks, töövihkajaks ja naisepeksjaks, kelle armsam asukoht on kõrts ja maitsvam jook — viin. Ei aita siin midagi vanemate ega kooliõpetaja noomitused ega hoiatused. Suur Kõrgemäe talu on juba teist korda selle paberliku korporandi kõrist alla minemas. Märdi asunikutalu ja ta naise Mari kaasaravagi on kange tudengi kaasabil läinud juba kõige liha teed. Hugo ütleb pooliti aru saades hoiatavale noorele õpetajale: „Sa räägid päris mõistlikku juutu, aga võib-olla sellepärast, et oled koolmeister?“ (lk. 15).

Jäädes enesele kindlaks varastab ta isa järelt 25 000 senti ja sõidab sellega linna pallile, tutvuma ajalehe kuulutuse kaudu „noore elegantse ning pikantse daamiga“ (lk. 13), kes helduse ja raha eest on valmis anduma „vastutasuks — ise kõigeaga...“ (lk. 14).

Nii mängibki ta isalt varastatud raha abil teises vaatuses läbipõlenud naiskorporandi Trusillaga, voorimeestega voorimeeste kõrtsis tugeva „mürtsu“ lavastades, „heldet härrat“. Kuid samas kõrtsis laseb autor nii Märdi kui Hugo jalapealt ümber sündida. Tõukeandjaks on siin üks tõsine ning muidugi ka eeskujulik asunik, endine Märdi kaassulane. Kah-

jatsemine ja ümbersündimine toimub niivõrt kiiresti ning psühholoogiliselt põhjendamatult, et see võib juhtuda ainult näidendis nagu enamik kõrtsilenguid ja kõnelusigi.

Seesama Hugo on teose lõpus jällegi korralik, töökas abikaasa ja hoolas peremees. Suureliselt sõnab ta, kui Viigi maksab viimased Kõrgemäe võlad: „Ja mina töotan kõik teha, et ta ikka vabaks jääks“ (s. o. Kõrgemäe talu võlgadest; lk. 75). Lugejal on neisse sõnusse vähe usku. Kui autor veel peaks jälgima oma kangelaste saatust mõnes järgnäidendis, siis kindlasti unistab Hugo esimeses vaatuses nagu siingi: „...ja siis jälle kord endale natuke „sisse võtta“, siis tunned, kuidas see veri suriseb ja möllab... ja... ja nii häbemata hea hakkab, et ei tea enam, mis teha...“ (lk. 15). Ta ümbersünd pole psühholoogiliselt põhjendatud. Autor ei näita, et see oleks võrsunud tegelase hingelistest tarvetest, vaid laseb kõik sündida paraja „auru all“ silmapilkselt. Ja sellisena jäävad kõik töötused aina tühjadeks sõnakõlksudeks. Ka suure sisemise veendumuse ja ümbersündimistahte juures nõuaks see Hugolt erilisi jõupingutusi, sest autori ütluste järgi voolab tema soontes muistsete buršide humalaveri.

Peategelastepaar on autori käes kummipallideks, keda ta viskab sinna, kuhu nõuab vajadus, ideeline ja moraalne siht.

Mõningad endised ja uued kõrvaltegelased on elavamad, inimlikumad. Omapärase vanatüdrukust teenija Leena soontes lõõb veri nooruslikult pulbitsema ja autor paneb ta teose lõpus õnnelikult paari naabritalu sulase Jüriaga.

Vanaperemees, perenaine ja Väljaotsa peremees on tavalised maatüübid, kes täidavad näidendis ja laval oma koha. Ka karikatuurne tõusikuproua ja „kurvakujuline kosilane“, naabriperepoeg Ernst Erilane, käivad rahvale laval nalja tegemas, kui teistel tegelastel on tähtsamaid toiminguid lavastada.

Tundub, tervitatav ja õige suund ning idee, mis kannab kogu näidendit, on autori poolt tõstetud liiga kõrgele, seega tehtud ainult ideeks, mida illustreerivad näidendi tegelased ja ruumitaitjad. Kuid idee peaks välja kasvama tegelasist ja nende toimingust, mitte autorist.

Kuigi teos ei oma suuri kirjanduslikke väärtusi, on autori manitsused, hoiatused ja eeskujud siiski väga ajakohaselt õpetlikud ja autor on seega saavutanud oma eesmärgi, kuigi jätnud lõikamata kirjanduslikud loorberid. Näidend laseb ennast mängida. Eriti võib teda soovitada maa lavadele.

Puht-tehniliselt paistab autor olevat tublisti arenenud. Dialog on muutunud elavamaks, lavalisemaks. Kui autor oma tehniliste võimete arenemise ja teose kondikava ehituse oskuse juures lähemal ajal suudab anda ka elavaid inimesi, milleks on käesolevas näidendis eeldusi olemas, siis võib kujuneda tast meie näitekirjanduse rikastaja.

P. Hamburg.

Karl Mihkla: Lühike eesti kirjanduse ülevaade keskkoolidele. I vihk. Vanem kirjandus. Teine, täiendatud trükk. Tartu Kommertsgümnaasiumi väljaanne. Tartus 1931. 96 lk. Hind broš. 75 s.

Sama. II vihk. Romantiline ärkamisaegne kirjandus. Tartus 1931. Lk. 97—224. Hind broš. 1 kr. 35 s.

Karl Mihkla teeb oma Lühikese eesti kirjanduse ülevaate I ja II vihuga meil tunnustusväärse katse pakkuda keskkoolidele kirjanduse õppimise tööraamatut.

K. Mihkla raamat käsitleb meie vanemat kirjandust: I vihk kirikukirjandusest ärkamisajani, II vihk ärkamisaegset kirjandust, sellega meie rahvalagustuse-kirjandust, realismi-ajajärguga algava rahvusliku kunstikirjanduse eelastet. Järelikult saame selle ajastu kirjandusloole seada peami-

selt hariduseloolisi ülesandeid, ainult mõnd üksikut nähtust saame võtta kunstiteosena. Pedagoogilistes ülesannetes tuleb seepärast materjale piinlikult valida ja piirduda sellega, mis orgaaniline meie kirjanduse arengu käigus; teiseks korraldada see miinimum pidevaks geneetiliseks teaduslikuks ja pedagoogiliseks süsteemiks, mis pildistaks seda arengut tema põhijõududes ja saaks õpilasele tunnetuse- ja elamuseteguriks.

K. Mihkla jaotab käsitledava kirjanduse 4 epossi: 1. kirikukirjandus, 2. ilmaliku kirjanduse algus, 3. omapärase kirjanduse alged — I vihk ja 4. romantiline ärkamisaegne kirjandus — II vihk. See aja-järgustus jääb ebakindlaks, samuti kui V. Ridala ja M. Kampmann'i omad. Esimeses vihus piirab autor küll 3 esimest järku aastatega 1535—1850, kuid see ei aita. 3-dasse järku ei taha kuidagi mahtuda O. W. Masing, P. Mannteuffel, Suve Jaan ja P. A. J. Steinsberg, kelle loomingu ülesanded, sisu kui ka stiil on lähedased 2. järgu autoritele, kuna omapärase kirjanduse algeid kannab ainult Kr. J. Peterson'i ja Fr. R. Fählmann'i looming. Viimastel jälle on palju tihedam side ärkamisaegsete kirjanikkudega. 4. järgu kulunud nimetus „romantiline ärkamisaegne kirjandus“ on ebamääraselt nõudlik ja kõrgelennuline; sellele sobiks täpsamana ja ammutavamana just 3. järgu lihtne „omapärase kirjanduse alged“. Igatahes ei ole K. Mihkla käsitledava kirjanduse ajajärgustamisega suutnud ajada uusi, selgemaid sihte, vaid on jäänud ebakindlaks, nagu teisedki kirjanduseloole käsiraamatute autorid.

K. Mihkla teose tõsiseks väärtuseks on kindla psühholoogilis-filosoofilise meetodi taotlus. Meetodi küsimust ei tunne üldse meie senised V. Ridala ja M. Kampmann'i koolikirjanduselood. K. Mihkla ei näe mitte ainult kirjanduseloolisi üksikfakte, vaid püüab leida nendes jõude, elutunnet, mis neid kannavad, stiilprintsipi, mis neid rajavad, ehitavad ja ühendavad, — sellega üksiknähtuste kui ka terve esteetilise arengu väärtuste sünteesi.

Meetodi lähemas teostuses ei ole autoril kindlust ega tasakaalu. Kõige pealt torkab silma psühholoogiliste ja esteetiliste faktorite ebatasane käsitus. Mõne autori või teose puhul nähakse ühekiülselt ainult ühte neist. Kõige rohkem paistab see silma Fr. R. Kreutzwaldi ja L. Koidula käsitluses, kus autor biograafilise materjali ülekuhjamisega katsub väärtustada autorite loomingut, vahel eksitavalt samastades elufakte ja kirjanduslikke motiive. Seejuures taotleb autor liiga üksikasjaliselt eritella elufakte, mille sügavam mõistmine on üle jõu keskkooli III klassi õpilasele, näit. Kreutzwaldi ja Koidula kirjavahetus, Koidula naitumine.

Edasi näeb autor liiga vähe loomingut, teoseid kandvat sotsiaalselt tegurit ja vaatleb neid vahel peaaegu isoleerituina. Selle tagajärjel jääb mõnigi nähtus nagu õhku rippuma. I vihus kerkib selle tarvidus rahvavalgustuse-kirjanduse käsitlusel, II vihus tundub sotsiaalse teguri unustamine palju teravamana. Ärkamisaja sissejuhatav iseloomustis (lk. 100—101) jääb abstraktseteks fraasideks. Üsikute autorite loomingut vaatlusi ei seota tihedalt maa ja ajaga, mille tõttu selle liikumisjõud ei omanda küllaldast konkreetsust.

Autor on kontaktis uusimate avastistega meie kirjanduse ajaloos ja seepärast käsitleb mõndagi nähtust esimesena või uues valgustuses. Olgu nimetada I vihus esimesed trükised, näitekirjanduse algus, II vihus Fr. R. Kreutzwaldi luule, „Paar sammokest rändamise- teed“, „Lembitu“ jt.

Eriti peab tunnustama autori võrdlevat motiivide käsitlust, mis avab hoopis avaramad väljavaated ja omab suuri väärtusi esteetiliseks kultuuriks. Seda taotleb autor G. Müller'i jutustega alates. Eriti väärtustab ta sellega Fr. R. Kreutzwaldi käsitlust.

Autori mitmekülgsus ja konkreetsus pääsevad parimale teostusele Kr. J. Petersoni, Fr. R. Fählmanni ja Fr. R. Kreutzwaldi käsit-

luses. Otsekohe näeme siin kunstilist isiksust kandvaid jõude ja loovaid printsiipe. Ainult Fr. R. Kreutzwaldi puhul tahaks näha tema loomingu romantiliste põhijoonte teravamalt valgustamist, sest siin peame saavutama konkreetse tunnetuse romantismist, vähemalt kirjandusliku nähtusena.

Kuid sageli valgustab ja kasustab autor fakte ühekülgselt, koguni kõrvalülesandeks, piirub vahel ainult fakti mainimisega. Näiteid: G. Müller'ist tuuakse lühike katke 30. jutlusest („Laevuri töötus“), rohkem kirjandusteoreetiliseks tuletusiks, mis ei anna pea mingit pilti G. Mülleri ja aja mõtteilmast ja stiilist, mida ohtralt pakub mõni teine jutlus (näit. 9. looduseõnnetuste, tõbede, kalli aja ja sõja puhul). A. Neus'i tööga saab autor valmis 3½ real (lk. 80), ometi peaks tema „Ehstnische Volksliederi“ osa olema suurem. Fr. R. Kreutzwaldi „Eesti rahva ennemuistsed jutud“ kannavad sedavõrt individuaalse loomingu pitsert, et neist ei saa mööduda palja mainimisega (lk. 153). „Lembitu“ vaatlus (lk. 154—156) jääb pooleli. J. W. Janssen'i kui rahvajuhi iseloomustuses jätab autor täiesti valgustamata ta arenematus poliitilistes küsimustes ja iseseisvustuse, mis tõidki talle kaotuse (lk. 161, 170, 173, 198). L. Koidula lüürika vaatluses oleks tahtnud näha rohkem näiteid ja süvenemist luulemotiividesse. Ei saa leppida tema jututoodangu (näit. „Ainuke“) täieliku ärajätmisega, sest siin algab ju meie külanovell. Kampmann'iliselt üldsõnaliseks jääb Fr. Kuhlbars'i ja M. Veske' käsitus, eriti esimene.

Selgus ja süsteem kannatavad rohkeimini stilistika ja poeetika algmõistetes, mis autor on lisanud mõlemale vihule. Need on liiga kokku surutud ja paiguti ebamäärased. Näit. vormi ja stiili selgitus (lk. 88 ja 94): „Kirjandusliku teose analüüsimisel vaadeldakse: a) mida sisaldab teos, s. o. teose sisu; b) kuidas teos on loodud, s. t. teose vormi. Sisulise külje vaatlusel jälgitakse: 1) teose ainet, 2) motiivi, 3) looduskirjeldisi jne. Teose vormi puhul pannakse tähele 1) luuletiste rütmi, 2) teose kõlalist külge ja 3) stiili.“ „Stiili all mõistetakse teose keele sõnarikkust, väljendusviisi omapärasust ja uudust, eriti aga stiilvahendite — kõne- ja lausekujundite — kasutamist kirjanduslikus teoses.“ Kuigi vormi ja stiili eristatakse mittemeti, oleks autor pidanud andma ühe kindla piiratluse. Ilukirjanduse definitsioon (lk. 88) tarvitab autor mõistet „kunstikavatsuslik“, mille sisustamiseks vajame kunstilise loomingu motiivi tundmist esteetikast. Lõppeks on autori toodud poeetika ja stilistika algmõisteid kindlasti vähe III klassi jaoks, kui ta neid ei täienda väljakuulutatud III vihus.

Edasi vajavad konkreetset selgitust paljud sünteetilist laadi mõisted ja probleemid. Mõisted ratsionalism, valgustuseaeg, pseudoklassiline, maailmavalu, sentimentalism jt. võtab autor tarvitusele vähimagi selgitusega. Romantismi katsub autor selgitada 20 reaga (lk. 216), mis jääb pealiskaudsete märksõnade astmele, kuid 31. ülesandes (lk. 106) käsib selle põhjal õpilasi „tutvuda“ romantismiga. Üldse ei õnnestu autoril suuremad sünteetid: need on paremal juhul märksõnaliselt abstraktsed, kuid enamasti pealiskaudsed ja kalduvad šabloonilistesse fraasidesse.

Fraasi näiteid pakub terve leheküljeline ärkamisaja sissejuhat (lk. 100): „Missugust üllast eneseväärtuse tunnet äratas eesflasis teadmine, et nende rahvaluule osutus võrreldavaks kultuurrahvaste omaga! Rahvaluule leiutamine viis meie rahva eneseleidmisele ja meie rahvusliku kirjanduse uuestisünnile.“ Jne. Teisi näiteid: J. W. Janssenist öeldakse: „Oma vanaisalt päris poeg tüseduse ja kangelaslikkuse (lk. 157).“ „Mõisaümbruses laiusid viljaväljad ja kauguses sine-tas põline mets. Sealset loodust ja veskilisi hakkas huviga jälgima alles põlvepikkune möldri-jants (lk. 157).“ L. Koidula puhul järgmine (158.) lk.: „Kõstrimaja ümber oli õunaaed

kauniste lillepeenardega ja eemal kõrge mets ning karjamaa.“ „Koidula lapsepõlve lemmikpaigaks oli köstrimaja aed. Seal ta vaatles imestusega lillede puhkemist ja õitsmist.“ Teisal: „Sageli tuli tal töötada hommikust keskööni puhkamata ja söömata (lk. 171).“ „Ta ei suutnud unustada Soome järvi, kaljusid, männimetsade tumedat rohelist ja ustavate silmadega, tõsise, tugeva ning kindla loomuga soomlasi. Lembetuul läbis ta õnnerikast südant (lk. 176).“ See on otsekui saja-aastasest saksa perekonnaromaanist!

Autor ei ole suutnud saavutada alati ideelist üksust. See torkab silma kõige rohkem allikate kasutamisel, kus autor ei liida eri arvamusi ja jooni oma seisukohaga, vaid jätab neid vahel otse toores materjali astmele. Näit.: „Frey vaimulikud laulud on kirjutatud kindlas värsimöödus, ladusas rahvakeeles ja otse klassilises stiilis, nagu Hupel nende kohta mainib (lk. 24).“ Fr. R. Kreutzwaldi iseloomustus: „Oma eluruume ja aeda ta ei kaunistanud mitte ainult oma perekonna jaoks, vaid ka sõbrule, tuttavaile ja võõraile. Iga külastajat kohtles Kreutzwald südamlikult, võõrastelahkelt (lk. 107).“ „Kuuekümnendaastane Kreutzwald tundis end nooruslikuna ja elurõõmsana... (lk. 152).“ „Aga seltskondlikel olen-guil ta esines üha lõbusatujuulise vestlejana ja noorte ning vanade lõbustajana. Oma huumori ja südamlikkusega ta võitis kõiki oma sõpru ja tuttavaid (lk. 153).“ „Ta oli endassesüvenenud erakinimene. Oma üksinduse-armastuse tõttu ta ei võtnud osa isegi eesti esimesest laulupeost (lk. 156).“ „Kreutzwald — sapine, satiiriline, niruja... (lk. 181).“ „... ning lahja, kummaras, hõredajuukseline, kuigi mitte paljaspäine Kreutzwald, harvasõnaline ja välimiselt vaikne, kuid sisemiselt kirglik ja äge, sõnades järsk, pilkes hoolimatu (lk. 185).“

Kooli kirjanduselu peab materjale äärmiselt piirama ja kasutama ainult kirjandusliku arengu jõude ja printsiipe kandvaid fakte. K. Mikhla teoses tundub olevat mõndagi ballasti. Näit. kirikukirjanduses ja ilmaliku kirjanduse alguses, O. W. Masingi, Fr. R. Faehlmanni, Fr. R. Kreutzwaldi käsitluses. Kahe esimese puhul oleks piisanud palju vähest näidetest, mis nüüd tihtigi kordavad üksteist; O. W. Masingi osast võiks kindlasti puududa „Päts“ (lk. 59), Fr. R. Faehlmanni piirata saksa keelset loomingut, Fr. R. Kreutzwaldi biograafiat jne. Täiesti tarbetud on autori kogutud biograafilised materjalid raamatu lõpus „Kirjandusloolisi küsimusi“ (lk. 217—228), millel on väga vähe pak-kuda kooli tööraamatule. Autor laskub siin koguni poleemikasse (lk. 219, 220); Tal on ka võimatu nende andmete tõepärasust kontrollida. Ta on võtnud siia veel C. R. Jakobsoni ja J. Kunderi, keda ta teoses ei käsitle.

Autori õppemeetodi astmed on: a) faktiline ja ideeline sissejuhatatus, b) tekstid, d) kokkuvõtted ja e) ülesanded õpilastele.

Töömeetodiliseks puuduseks on tööühikute killustamine, mida autor teeb nähtavasti elamuseprintsibi teostamiseks. Näit. vaatleb ta kirjaniku loomingut tükeldades paralleelselt biograafiaga. Mis küll ühelt poolt toob tugevama kaasaelamise, kuid teiselt poolt ei lase teostel selgejooneliselt eristuda esteetilisiks ühikuiks ja rühmiks. Vaid segab need elufaktidesse, vahel viimaseid kunstiliste motiividega peaaegu samastades. Näit. Fr. R. Kreutzwaldi käsitluse kava: 1. kujunemisaastad, 2. arsti ja rahvakirjanikuna, 3. „Paar sammokest rändamise-teed“, 4. „Kalevipoeg“, 5. Lüürilisi luuletisi, 6. Kreutzwaldi kirjadest Koidulale, 7. Kreutzwaldi vanadusepäevad, 8. Kreutzwaldi luigelaul ja põhimõtted (?). Tõsiseks segajaks saab see „elamusemeetod“ J. W. Jannseni ja L. Koidula käsitluses, mis liidetakse perekondlikult: 1. Jann-

sen kõsterkoolmeistrina ja Koidula noorpõlv, 2. J. W. Jannseni jututoodang, 3. Rahvuslik kevad, 4. Koidula lüürikat, 5. Koidula ja Kreutzwaldi kirjavahetus, 6. Koidula näidendid, 7. Koidula Kroonlinnas, 8. Koidula viimseid luuletisi, 9. Jannseni vanaduseaastad. Ma ei räägiks sellise käsitlusevõtte vastu, kui lõppeks järgneks isiku ja loomingu süntees, kas autori k o k k u v õ t t e n a või koguni õpilaste iseseisva t õ õ j u h i s t e n a; selleta aga valgub töö üksikasjadesse laiali. Harilik on autoril veel ühe kirjaniku teoste paigutus teise vaatlusesse kõrvutamise otstarbel, kuigi kõrvutada võib väga hästi pärast mõlema läbitöötamist. I vihus kasvab see loomulikult autori süsteemist, vaadelda kirjanduslikkude liikide kaupa, mille tõttu näit. Faehlmann jaotub 3 kohta: lk. 55, 73 ja 80. Siiski asjatu on näit. pista Kr. J. Petersoni käsitluse Faehlmanni ood „Suur on, Jummal, so ramm“ (lk. 50), Willmanni „Jonud tallopoeg“ paigutada Steinsbergi juurde (lk. 75). II vihus, kus süsteem teine, esineb näit. Jakob Hurt Kreutzwaldi vahel (lk. 146) ja iseseisvalt (lk. 205).

Autori õppemeetodi väärtus iseseisvaks tööks ei pea alati paika. Kõige pealt ei saa leppida alati autori tekstidega. Ta esitab sagedasti lühikesi lõikeid, kus oleks ruumi tervikulegi; üksiku tervikul on iseseisvaks tööks palju suurem väärtus kui katketel paljudest. Näit. esimeste ilmalikkude luuletiste käsitlusel (lk. 17—25) on lõikeid 4 juhuluuletisest, poolikud Frey' „Trööstmise-Laul“ ja Roth'i „Ödangulaul“. II vihus on luuletisi lõigatud näit. Koidula „Enne surma Eesti-maale“ (lk. 197), Veske „Uinuse laul neule“ (lk. 205) jt. Kui proosateoseid on võimatu pikkuse pärast tuua tervikuina, siis peaksid katked esitama teose väärtuslikemat ja need tuleks siduda, kui teos ei ole kavatsatud läbitöötamiseks eri raamatuna. J. W. Jannseni „Uues variseris“ on vahelejätted tähistamata, nii et jääb mulje, nagu ei olekski teos pikem. Koidula „Särase Mulgi“ tekstikatked on iseloomutud ja iiga käärilõikelised; meie algupärasest näitekirjandust rajav teos vajab tõsisemat vaatlust.

Autor ei ole järjekindel tekstide redigeerimisel. Kord ta säilitab algupärandeid täiel määral, kord jälle kohandab praegusele kirjakeelele. Näit. Kr. J. Petersoni „Kuu“ ja „Sõprus“ (lk. 49) on nüüdiskeeles, teised tekstid algupärased. Kreutzwaldi ja Koidula tekstid on osalt muutmata („Paar sammokest“, „Kalevipoeg“, „Viru-laulik“; „Särane Mulk“, kirjad), osalt nüüdiskeeles (luuletisi).

Kõige rohkem kannatavad autoril t õ õ j u h i s e d, kui neid hinnata iseseisva töö jaoks, nagu autor tahab. Nende koostamine nõuab suurt praktikat ja pedagoogilist intuitsiooni. Autoril jäävad need rohkem süvenduse ja kordamise ülesanneteks kui iseseisva vaatlemise juhusteks. Nad ei haara alati tervet läbitöötatud ala, vaid rohkem üksikfakte ja -külgi, loomata sünteesi. Näit. ülesanded „Kalevipoja“ kohta, mis muide kuuluvad paremate hulka: 33 (lk. 118), 34 (lk. 128), 35 (lk. 142) ja 36 (lk. 147). Paljud ülesanded sarnanevad rohkem katehisatsiooniga ja jäävad tõsisema töösisuta. Näit. ülesanne 34: „Lugege läbi „Kalevipoja“ kolmandast loost valitud katke ja leidke selle pealkiri. Määrake selle katke algupära (tekstis juba märgitud!). Kirjutage katkest ümberjutustis. Otsige: 1) keeleliselt väär vorme, 2) rahvalaulukeelest erinevaid vorme. Määrake umbes 10 laulurea värsimõõt, alla kriipsutades värsimõõduliselt vigased silbid. Kas muutes värsside sõnajärjestust või kasustades uut sõnastust, kirjutage need lauluread värsimõõduliselt parandatuina“ (lk. 128).

Tuleb ette e b a m ä ä r a s e i d ja t ü h j a j o o k s v a i d ülesandeid. Näit.: „Iseloomustage üldiselt rahvalaulikuid ja kirjanikke, kes mõjustasid Kreutzwaldi ta kujunemisaastail“ (ü. 31 lk. 106). (Peaks siis vist iseloomustama lk. 14 nimetatud Richter'it, Goethe't, Schiller'it, Herder'it, Scott'i, Kotzebue'd.) „Iseloomustage esitatud kirjade järele Koidulat luuletajana“ (ü. 43 lk. 185). „Millega õigustub pastorite võitlus

ebausu vastu?“ (lk. 12). „Kas sisaldab see laul (Holtz'i „Ruttust kaubello kärra“) inspiratsiooni?“ (lk. 41). „Kumb pakub õpetusi kaudsemalt ja kunstilisemalt, kas õpetlik jutt või valm?“ (lk. 61). „Millest oli tingitud Jannseni perekonna majanduslik kitsikus?“ (lk. 164).

Mõningaid vääratusi: Autor toob eestirõhulisse värssi tingliku spondeuse, kuid jätab välja amfibrahhi (lk. 92 ja 93). Autor üldistab eesti rahvalaulu kohta soome värsitehnika-reegli: „1. Pikk esimene sõnasilp ei tohi olla värsirõhu langus (.)“. 2. Lühike esimene sõnasilp ei või esineda värsirõhu tõus (∟) (lk. 213).“ J. W. Jannsenit nimetatakse lk. 173 Eesti Kirjameeste Seltsi asutajaks.

Trükivigu esineb kooliraamatu kohta rohkesti: Lk. 24 lauses „... avaldas Frey a. 1813 Eesti esimese poeetika ajakirjas „Beiträge““ on sõrendatu trükitud kursiiviga, nagu oleks see Frey kirjutise pealkiri; liiumine pro liitumine lk. 79, tunnnet lk. 100, Goehet lk. 104, autiteese lk. 142, algupärase pro algupäraste lk. 151, sügavhingelist lk. 178 jt.

Kokkuvõtte: Karl Mihkla teost tuleb hinnata keskkooli kirjanduseõpetuse tööraamatuna. Autori peaväärtuseks on kindel teaduslik meetod, mis saavutab parimaid tagajärgi I vihus, eriti Kr. J. Petersoni ja Fr. R. Faehlmanni, ja II vihus Fr. R. Kreutzwaldi käsitluses. Kuid alati ei jõua autor selge, mitmekülgse väljatöötuseni, vaid jääb episoodiliseks, koguni tooresmaterjali astmele. Õppemeetodi puuduseks tuleb pida tööühikute killustamist, ebakindlust iseseisva tööalustes ja väljatöötamatus selle juhistes. Seepärast jääb teos katses astmele, kuid teda saab tarvilikkude kohendustega tarvitada tööraamatuna. Teosel on aga kindlasti eeldusi kujuneda tulevikus korrektseks kooliraamatuks, mida tagab Kr. J. Petersoni, Fr. R. Faehlmanni ja Fr. R. Kreutzwaldi käsitlus.

Rudolf Reiman.

Teuvo Pakkala: **Lapsed**. Tõlkinud H. Ratasapp. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus Tartus, 1931. 127 lk. Hind 1 kr. 50 s.

Kolmas raamat Pakkala'lt eesti keeles! Peale *Parvepoisse* ja *Elsat*. See tagasihoidlik ja tasane realist läinud sajandi lõpust näib omavat vaieldamatut vitaalsust meiegi aja jaoks.

Seda seetõttu, et ta toodangus on talletatud paiguti üldinimlikkuseni küündivat inimsust, et ta hoolsa elutäheldajana on jäädvustanud rea hästi mõistetud ja osavalkujutatud inimeksplare ja elusaatusi.

Pakkala pole ideekirjanik, ka mitte faabulaleitaja. Ta on portretist kirjanduses, inimeste maalija, umbes nagu uuemal ajal ta kaasmaalane Jotuni. Seejuures pole tal esmajärguline mitte käsitlusviis, vaid võimalikult tõhus psühholoogiline sisu. Selles seisab kunstiteadliku realisti tugevus: see, mida ta kujutab, pole ainult välisilma projektsioon ta enese isikus, nagu romantikuil (mis ainult siis on püsivama väärtusega, kui isik on harukordselt huvitav), vaid ta toetub rikkalikule objektiivsele ainestikule, mis isegi siis, kui kunstivorm peaks osutuma ajavaheldusis puudlikuks, säilitab ikkagi inimliku dokumendi ja materjali väärtuse, vähemalt psühholoogia, pedagoogika või muu jaoks.

Niiviisi võiks ehk suhtuda ka ta lastetüüpide kogusse *Lapsed*. Need, väikejutud on mõnusad lugeda. Vahel naerusui, vahel liigutusega, vahel tõsise pinevusega jälgid nende mudilaste tundeid ja soove, mõtteid ja toiminguid. Ometi ärgu arvatagu, et see on eeskätt või ainuüksi lasteraamat. Ei, see on realistlikkude, psühholoogiliste novellettide kogu väikeste tegelastega. Kogusummas on siin 10 juttu, üsna mitmes hääletoonis, ent kõigi peategelasiks ikka lapsed, paistab et nii 5—10-aastased, seega teatava isetegevuseni ja vaimlise arengini jõudnud eas. See on huvitav ja

vähikäsiteldud omaette maailm, midagi J. Lattik'u *Meie noorte* taolist, kuid kujundatud suurema kunstikavatsuse ja vähema huumoriga.

Parim jutt kogus on „Võimusõna“. Selle aineks on laste talvise kelguloõbuga seotud võistlused, saavutised ja tunded. Peategelased: Ville — kes teeninud kiireima jooksjana maksuta õhtu Topi poiste kelgumäel ja kes seetõttu on ääretult eneseuhke ja leiutab endale ennekuulmatu väginime 'stiiknafaulia'; teine on Maija — tüdruk rõõmutust kodust, tagasihoidlik, aga tubli ja hakkaja, rahatu, kuid tahaks ka väga Topi kelgumäele, jookseb võidu poiste võitja Villega ja üldiseks juubelduseks võidab hoopleja, laseb koguni püstijalu kelgul Topi järsust mäest alla ja saab alaliseks priisõidu, saab poistele imestatud kangelaseks ja seks õigeks 'stiiknafauliaks'. — Siin on kõik hea novelli tunnused: elavalt ilmetatud tegelased, astmestatud pinevus ja haarav käänukoht, tugev tundetoon ja tõhustavad meeleoluvastandused. Hoopleja allajääk ja kõigile sümpaatse Maija kangelasekõõus pakuvad lugejale ka pealetükkivuseeta kõõblat rahuldust. See on pärl lapsest tegelastega juttude seas. Ühtlasi ka lastelugemisenä mõjukas.

Ülejäänuid asetaksin paremate sekka eeskätt „Valetajad“, „Jumalamarjad“, „Poisstüdruk“, „Mari vargil“.

Pakkala toob lapsed nende hingelisest küljest meile lähedale, õige lähedale. See on isesugune lihtsameelne, aga üsna keerukas ja mitmekesine hingemaailm. Siin elatakse rõõme ja muresid läbi suure intensiivsusega. Peale kirjandusliku rõõmu leiaksid emad ja lastekasvatajad siit vist ka mõnesugust õpetust laste mõistmiseks.

Tõlkes tundub tavalist esimese tõlkimise abitust. Tõlkija pole vist kunagi, vähemalt mitte kestmamalt olnud elavas osasaamises tõlgitavast keelest. Ebatäpsusi ja soomepärasusi hakkab siin ja seal silma. Kuid väga olulised need ei ole. Peaasi: töö on tehtud üsna edasijõudnud stiili ja kaunis usaldatava maitsega. Kerge üleredigeerimine asjatundja poolt oleks igatahes olnud kasulik ja asjakohane.

Soovitamisväärtne raamat kõigile.

August Palm.

Rud. Alas: **Kuhu nüüd?** Juhatusi algkooli lõpetajale ning lastevanemaile ja andmeid algkooli õppejõududele algkoolile järgneva edasiharimise kohta. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus Tartus 1931. 104 lk. Hind 75 senti.

Teelahkmeil tuleb tavaliselt ikka küsida: k u h u n ü ü d? Kas heale või kurale või otse edasi? Hea on, kui teelahkmeil on selgekirjalised viiad; siis pole karta hälbimist.

N o o r e d vajavad eritist teenäitamist. Kui on läbitud nende esimene teosa — algkool, tuleb kindlasti näidata neile, kuhu siis, missugused rajad viivad paremini edasiharimis-võimaluste juurde. See põline k u h u-küsimus on terav eriti tänapäeval, mil noored kahjuks tihti peavad pöörduma iseseisva elu künnisel tagasi enese juurde: sinu tegevust ei tarvitunud täna keegi, sa ei saanud seekord kuhugi oma käsi kasutoovalt kinnitada.

Meie hariduspolitiika peab täna erilise innuga ning soojustega aitama juhtida noori riigivõõrsid neile ja meie ühiskonnale vastavasse pinnasesse. Küllalt on tühjaltallatud meil isegi elupäevi, ning kõik tuulde kantud elutunnid on raske, tagasivõidetamatu kaotus meie riigile.

Rud. Alas'e raamatuke „Kuhu nüüd?“ tahab olla oleviku noorpõlvele heaks abi-raamatuks, millest algkoolist lahkuja võib omandada täieliku pildi tuleviku võimalikkudest haridusetedest. Selle abil võib ta iseseisvaltki orienteeruda, kuhu siis ometi nüüd, kui on läbi esimene osa elu tõkkejooksust.

Oleks ideaalne, kui meie algkooli lõpetanu leiaks võimaluse veel kuidagi oma haridust täiendada. Me vajame üha inimesi, kes on südamepõhjani haritud, kelle elulust on hariduse ääsitules teoleegiks löõ-

dud meie kodumaa kasuks. Üliharidusega pole meil põhjust veel kiidelda, sest meie kohal on küünalt isegi kaua hoiatud vaka varjus.

Kõnesolev soliidset toimetatud raamatuke näitab kõiki meie teid hariduseküünla kõrgelhoidmiseks. Autor on pidanud sümpaatselt silmas ka neid, „kel ei ole enam võimalik õppida koolis, keda ootab ees tegelik töö. Siit leiavad nemadki näpunäiteid, mis neid juhivad edasi“ (Eessõna, lk. 7).

Riivame siinses lühikeses ülevaates üldjooneliselt raamatu koostist. Lühikese ees- ja lõppsõna vahepiiridesse on paigutatud 7 peatükki. Esimese peatüki „Kuhu juhtida algkooli lõpetajaid“ on kirjutanud Hariduse- ja Sotsiaalministeeriumi haridusnõunik hr. Joh. Kiivet. See peatükk annab objektiivse ülevaate algkooli lõpetanu mitmekesiste ettevõtete eeldustekohaseist võimalust. Statistilise aineistiku abil näitab haridusnõunik, et õnneks kannavad algkooli lõpetanud endis edasi haridusehuvi: ainult väike protsent lõpetanuist siirdub otsekohe tegelikku ellu. Täie õigusega ning põhjendusega hindab hr. Kiivet samas artiklis kutse- ja täienduskooli tarvidust.

II peatükk „Vajalikke kaalutlusi enne otsustamist“ juhib tarviliku põhjalikkusega tähelepanu tegureile, mida tarvitseb silmas pidada uutele eluradadele astujail. Ses rõhutatakse asjalikult noore individuaalseid dispoitsioone, omadusi ning võimeid, majanduslikke ja sotsiaalseid seiku, tööleiu tingimusi ning võimalusi jne. Selle peatüki raamidesse surutakse ka lühike (umbes 1-leheküljeline) ülevaade kutsevaliku nõuande büroode (Tallinnas, Tartus) tegevusest.

Täienduskool on tarvilikuks sillaks sundusliku algkooli ja elutege- luse vahel. (Praegu pole täienduskool meil kohustuslik.) Täienduse- kooli ülesanne on kahesuunaline: jätkata noorte kasvatamist ja süven- dada ning rakendada oskusi. III peatükist „Õpin veel täienduskoolis“ nähtub, et meie vastavad koolid on kutseainelised (praegu enamuses tütarlastekoolid) ja üldhariduslikud (keskkooli 1.—2. klassi põhikavaga). Viimaseid on meil vaid 4. Keskkoolide rohkus piirab selle tüübi tarvidust.

Järgnevas peatükis „Astun keskkooli“ antakse ülevaade meie kesk- kooli-võrgust. Uute aegade ettekirjutusel on aga just raamatu ilmunise aastal (1931) tehtud mõned muudatused meie keskkooli-korralduses. On suletud ja ühendatud mõni gümnaasium (Räpinas, Rakveres, Tartus) ning ei ole enam maksvad endised õppemaksunormid. Muidugi ei alanda need võrdlemisi väikesed üksikasjade aegumised oluliselt raamatu tõsiseid väärtusi.

Tootva töö tähtsust tuleb rõhutada kõigealgsemalt. Kapitali kor- raldus peaks soodustama uute põlvede, uute jõudude kord-korralist raken- damist kodumaa teenistusse. V peatükist „Mind huvitab kutseharidus“ saame täieliku ülevaate kutsehariduse rakingust meil. VI peatükki „Üld- juhatusi kesk- ja kutsekoolidesse astujaile“ tuleb kooli astujail instrukt- sioonidena arvestada.

Juba II peatükis (lk. 31) konstateeritakse meie elu tõsiasja, et pal- judel noortel tuleb astuda algkoolist otskohe tegelikku ellu. Mis ootab neid ees, kas on võimalik harrastada neilgi veel mõnesugust hariduslikku huviala, — selle üle annab VII ptk. meeldiva seisukoha. Kirjandus, õpi- ringid, kursused, rahvaulikoolid, õhtukoolid jne. kutsuvad kaasa ikka noori, hoiatavad elu hallusse uppumast; küpsuseksamite komisjon konstateerib eraviisil keskkoolikohast eluküpsust. Kõik võivad taotella arenduslikke eesmärgi. Sulgusid, tõkkeit, ummikuid ei ole elutugevail, teguvõimsail.

Nii optimistlikult lõpevad selle elulise raamatukese leheküljed.

Kui kõnesoleva raamatu lehtedele kinnitada kriitiline pilk, siis võib tähendada, et teose aineistiku järjestis on kõigiti sobiv. Kõik tarvilikud küsi- mussekuuluvad alad on esindatud — ning parajas ulatuses. Ainult kutse- valiku nõuande büroode tegevuse tähtsustamiseks oleks allakirjutanu arva- tes võinud leiduda pikem üksikasjalikum eri-ülevaade. Need asutised on meil ju võrdlemisi noored, nende tarviduses ning tarvituses puuduvad tra-

ditsioonid ja osaliselt selguski. Seepärast oleks ses raamatukeses sobiv koht olnud tähendatud tähtsa uudisala lähendamiseks. Mis puutub aga murdosalisse eelmainitud aegumisse, siis ei sõltu see kuidugi autorist. Ometi tuleb õppeasutiste üldloendist kustutada mõni likvideeritud asutus, kuid neid ei ole palju ja nende üleliigne esinemine ei kõiguta seepärast kuigi võrra teose usaldatavust.

Igal kevadel saadavad koolid noori eluteele. Oleks hea, kui algkoolinoored oma teelahkmel vaatleksid kõiki tulevikuviitaid; siis jääks mõnigi pettumus tulemata. Kui Rud. Alas'e „Kuhu nüüd?“ suudaks algkooli lõpetanule näidata, kuhu tõe sti nüüd, siis oleks see meelikaim kink algkoolist lahkujale.

Loodame, et see läinud aasta raamatuturu elulähim teos aitab noori mitmeti orienteeruda kutsevaliku avaratel väljadel.

A. Vaigla.

Aleksander Remmel: Otstarbekohane ja ilus kodu. Kuidas seda korraldada, mööbeldada ja kaunistada. 86 pildi ja joonisega. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus Tartus 1932. 112 lk. Hind 1 kroon.

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastusel on äsja ilmunud eelnimetatud meeldiv käsiraamatuks.

Praegu ollakse meil kõikjal suure hoo ning õhinaga tegevuses elamute ehitamise ja nende maitserikka sisustamisega. Et vanad, iganud ja ajanõuetele mitte vastavad elamud ei suuda praeguse aja nõudeid täita, on paljudele ihaldatavaimaks sooviks saanud endile maja ehitada, kus oleks oma tuba ning oma luba. Nii tekivad ühtesoodu mitte ainult linnades, vaid ka alevites uued elamud, mida igaüks püüab otstarbekohaselt ehitada ja maitsekalt mööbliga varustada, et saaks ilus, armas ja mugav kodu.

Nende eesmärkide saavutamist käsitleb A. Remmel eeltähendatud brošüüris, pannes rõhku mitte ainult mitmetoaliste korterite, vaid samuti ka ühetoalise eluruumi ehitamisele ja otstarbekohasele sisustamisele. Kuigi eluruum on väike, olgu ta siiski ilus ja mugav, kus viibimine oleks meeldiv. Kõik üleliigne, samuti ka ebahügieeniline ja nikerdustega varustatud tolmukorjaja mööbel on siit välja jäetud. Esitatakse nõue, et eluruum olgu valguserikas ja õhuküllane. Ventilatsioon (tuulutus), kütmine, kunstlik valgustus ja lampide asetus leidku hästi korraldatud käsitlust. Tähele panemata pole jäänud ka lõbusad lastetoad ja nende sisustus.

Raamat pakub peale muu kasulikke näpunäiteid mööblite asetamisest ning põrandapinna jaotusest ja esitab korteri tarvis hästi organiseeritud kõnniteid.

Mööbli valikuks on toodud näiteid, kuidas võib praegusi elamuid otstarbekohaselt ja maitsekalt, kuid lihtsalt sisustada odavahinnalise mööbliga, mida on hõlpus ühtlasi ka puhtuse suhtes korras hoida. Selgituseks on toodud rida jooniseid, mis annavad pildi meie-aegsete elamute sisustamisest ja ilustamisest. Soovida jätab aga mõne joonise mitte küllalt puhas väljatöötamine.

Peab oskama ilu näha. Selleks on toodud näiteid vaatlemis- ja suhtumisoskusest, et kunstiliselt tajuv silm püüaks tabada vormide kogukuju ning üldmuljet ja vormide skeemi ning kunstilist naudingut.

Brošüüri lõpus leidub lühike ülevaade stiilseist mööbleist, samuti ka rahvakunsti motiividel moderniseeritud mööblit, mis annab võimaluse mööblite stiiliga lühidalt tutvuda.

Et seesugune lühike juhatusraamat otstarbekohase eluruumi sisseadmiseks meil puudus, on seda tühikut meie kirjanduses täitmas nüüd A. Remmeli kõnealune brošüür, mida on kasulik neil tundma õppida, kes oma elamut soovivad lihtsalt ja maitsekalt sisustada. Samuti ei tohiks see raamat puududa kutsekoolide raamatukogudest.

Th. Ussisoo.

Hõimu-ajakiri

„Eesti Hõim“

(V aastakäik).

Ilmub Asutis Fenno-Ugria ja Akadeemilise Hõimuklubi väljaandel 4 nrit aastas, käsitledes hõimutöö põhi-probleeme ja hõimurahvaste kultuurilisi eluavaldusi. Iga number 16 lk., piltidega.

Tegev toimetaja: mag. E. Päss. **Vastutav toime-taja:** prof. J. Mägiste.

Talituse esindaja: E. Kull. **Talitus:** Ak. Koopera-tiiv, Jaani t. 7 Tartus, avatud k. 8—18 äripäeviti.

Tellimishind: sisemaale: aastas 1 kr., poolaastas: 50 s.; välismaale: aastas: 1 kr. 50 s., poola. 75 s.

V aastakäigu nr. 1—2 ilmunud. Sisu: Pühendused Tartu Ülikoolile (rektori pildiga). Kirjutised Ungarist, Soomest, Liivist, Vadjast ja Lapist (piltidega liivi ja vadja rahvuslike kudest komme-test). Arvustisi uuemast hõimukirjandusest, hõimukroonika ja ungari- ning soomekeelne sisu-kokkuvõte.

Tellimisi võtavad vastu talitus, kõik postkontorid, Fenno-Ugria büroo Tallinnas, raamatukauplused ja „Eesti Hõimu“ tellimiste eri vastuvõtjad.

Üksiknumbrid müügil paremais raamatukauplustes.

Kuulutused teksti järel: lehekülg 30 kr., pool lehekülge 15 kr., veerand lehekülge 8 kr.

Vanemad aastakäigud:

I aastakäik	1928. a.	—	Kr.	1.—
II	1929. „	—	„	1.—
III	1930. „	—	„	1.—

Tellige ajakirja!

Nõudke proovinumbreid!

AKADEEMILINE KOOPERATIIV,

JAANI 7 TARTUS, TEL. 63.

Ainuke keeleteaduslik ajakiri Eestis

EESTI KEEL

avaldab teaduslikke uurimusi eesti keele ning sugukeelte alalt ja käsitleb üldkeeleteadusegi problemaatikat.

EESTI KEELES

leiavad käsitlemist õigekeelsuse ning kogu tegeliku keele korralduse küsimused, niipalju kui need siin esile kerkivad.

EESTI KEELES

ilmub keelelise kirjanduse, eriti tegelikkude tarvitusse minevate teoste (sõnastikkude ja õpiraamatute) arvustusi.

EESTI KEELE

kümme ilmunud aastakäiku sisaldavad peale muu rikkaliku kogu murdetekste paljudest kodumaanurkadest.

EESTI KEEL

(Akad. Emakeele Seltsi ajakiri, XI aastakäik, 1932)

ilmub aasta kohta kuus numbrit, à 32 lk., kokku 192 lk. Ilmumise tähtajad: märtsi, apr., mai ning okt., nov., det. algus; kaksiknumbri korral teise numbriga tähtaeg.

Toimetaja: prof. J. Mägiste (peatoim., Tartu, Veski 9—5, tel. 6-55), lekt. Joh. V. Veski ja E. Trinkman-Elisto (toim. sekr.).

Tellimise hind aastaks sisemaale 2 kr., välismaale 2 kr. 50 s., pooleks aastaks sisemaale 1 kr. Üksiknumbri hind 35 s. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised ja linnades suuremad raamatukauplused. Üksikuid numbreid on müügil Tallinnas Tall. E. Kirj. Üh. „Päevalehe“, Tartus O./Ü. „Noor-Eesti“ ja Akad. Kooperatiivi raamatukaupluses. Viimases ka talitus (Tartu, Jaani 7, telefon 63).

Varemad aastakäigud:

- I—IV aastak., 1922—1925, à 192 lk.,
brošeeritud, hind à 2 kr. — s.
- V—VIII aastak., 1926—1929, à 256 lk.,
brošeeritud, hind à 3 kr. 20 s.
- IX—X aastak., 1930—1931, à 192 lk.,
brošeeritud, hind à 2 kr. 50 s.

Raamatukogudele ja koolidele 15 %, Seltsi liikmeile 20 % hinnaalandust. Saada Noor-Eesti raamatukauplusest.

SOOME-EESTI SÕNARAAMAT

Toimetanud Julius Mägiste.

Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus, Tartu 1931.

VIII+688 lk., hind 9 kr. 75 s.

Pealadu: Akadeemilise Kooperatiivi raamatukauplus, Jaani 7, Tartu.